

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 14.

Tisdagen den 18 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid försättningsskolor m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till försvarsberedskap vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till reparation av bron över Svinesund jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 14 och utlåtanden nr 15—17, statsutskottets utlåtanden nr 72—86, första lagutskottets utlåtande nr 17, andra lagutskottets utlåtande nr 30, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6 och 7 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

Herr Olsson, Karl Johan, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Frågorna om beredskapsåtgärder till mötande av efterkrigstidens påfrestningar stå för närvarande i centrum för den politiska diskussionen. Att övergången från krigs- till fredstillstånd kommer att medföra stora bekymmer även i vårt land både för de enskilda medborgarna och för samhället är uppenbart. Lika uppenbart är det, att statsmakterna ha skyldighet att vidtaga alla rimliga åtgärder för att förebygga och lindra svårigheterna för de enskilda.

Kravet på en reformering av vårt skatteuppbördsväsen, så att uppbörden i största möjliga mån förlägges till inkomstkällan, kan förvisso hänföras till de frågor, som ha sin stora betydelse i detta sammanhang. En kris kommer att medföra bortfallna eller minskade inkomster för ett stort antal medborgare, vilka bli helt eller delvis urståndsatta att fullgöra sina skattskyldigheter till samhället. För dessa medborgare är det en dålig tröst att veta, att de ha utsikter att så småningom återfå arbetet eller inkomsten. De komma att kanske lång tid efter att detta skett få dragas med eftersläpande skatter, vilket fördystrar och förbittrar deras tillvaro.

Interpellation om reformering av skatteuppbördsväsendet.

Interpellation om reformering av skatteuppbördsväsendet. (Forts.)

Det synes mig vara en angelägen uppgift att denna fråga löses så snart, att lösningen kan få någon betydelse vid tiden för övergången från krig till fred. Reformens värde skulle i hög grad minskas, om den komme så sent, att verkningarna inte skulle hinna göra sig gällande under denna tid. Det är därför som jag vågar inränga skatteuppbördsreformen bland åtgärderna för lösning av efterkrigstidens speciella problem. Självfallet finns det fullgoda skäl för lösning av denna fråga, även om man bortser från efterkrigsförhållandena. Det ligger för övrigt inte blott i de enskilda medborgarnas intresse, att denna reform kommer till stånd. Även samhällets intressen äro bäst betjänta av en reform i antydd riktning.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

1) Kan statsrådet upplysa om hur långt utredningen i denna fråga fortskridit?

2) Är statsrådet i tillfälle att säga, när en proposition i frågan kan väntas bli förelagd riksdagen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

*Interpellation
om åkerjor-
dens bevaran-
de vid byggan-
det av riks-
huvudvägar.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Persson, Ivar**, som yttrade: Herr talman! Den 31 december förra året fastställde länsstyrelsen i Malmöhus län upprättad arbetsplan för ombyggnad av vägen Malmö—Lund. Då vägen har karaktär av rikshuvudväg, har förrättningsmannen vid uppgörandet av arbetsplanen övervägande tagit hänsyn till den genomgående trafiken. Den nya vägens plansträckning har helt frilagts från den gamla vägen mellan de båda städerna, vilken avses att i sitt nuvarande skick ombesörja den lokala trafiken. Det blir alltså en helt ny väg mellan Malmö och Lund, som kommer att byggas, ifall det planerade arbetet kommer till utförande.

Den projekterade vägen får karaktär av s. k. autostrada. Till grund för förslaget upprättande har lagts en vägbredd av sammanlagt 28 meter, därav två enkelriktade körbanor om vardera 7 meters bredd, skilda från varandra genom en gräsbeklädd skyddsremsa av 3 meters bredd samt därutån vid vardera sidan 1,5 meter bred gräsbeklädd skyddsremsa och 2 meter bred cykelbana samt 1,5 meter bred gångbana, avskilda från varandra och begränsade utåt av 0,25 meter breda skyddsremсор. Tre olika alternativ med olika kostnadssummor beroende på olika sätt för cykel- och gångtrafikens ordnande ha upprättats, av vilka det billigaste alternativet skulle draga en kostnad av 6 668 000 kronor.

Även ett annat autostradsbygge inom Malmöhus län planeras för närvarande. Det gäller den inom länet fallande delen av rikshuvudvägen Malmö—Göteborg. Den avses att sammanfalla med den nya vägen Malmö—Lund på sträckan Malmö—Kronotorp samt därefter gå över Lomma till Ekebro vid gränsen mot Kristianstads län. Vägbredden torde här bli av ungefär liknande storlek som i fråga om vägen Malmö—Lund. Enligt uppgift skulle kostnaderna för den västra rikshuvudvägen inom Malmöhus län komma att uppgå till omkring 20 miljoner kronor. Inte heller denna väg anslutes till förut befintliga vägar, utan blir helt ny.

Båda dessa planerade riksvägbyggen komma att gå fram genom områden,

Interpellation om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar. (Forts.)

där Skånes och för övrigt hela Sveriges bästa åkerjord är belägen. Vägen kommer att skära sönder ägofigurerna på många gårdar. Delar av samma egendomar komma i en mängd fall att åtskiljas från varandra av vägen, som inte får passeras annat än på vissa ställen, vilka komma att bli få till antalet. Sneda skiften med större eller mindre utsträckning komma att uppstå, vilket kommer att medföra att brukningen av jorden blir försvårad och i vissa fall troligen omöjliggjord.

Det är således klart, att dessa vägbyggen komma att medföra stora svårigheter för jordbruket inom vissa delar av Malmöhus län. Förutom de olägenheter, som uppstå därigenom att ägofigurerna splittras, måste man också ta hänsyn till den omständigheten, att själva vägbanan kommer att taga betydande arealer god åkerjord i anspråk, vilken således helt undandras den framtida produktionen. Med den stora bredd vägbanan får kan man räkna med att minst 1 000 hektar åkerjord inom länet på detta sätt komma att fördärvas. Då rikshuvudvägarna sedan också skola fortsätta genom andra landskap, blir det sammanlagt en betydande förlust det svenska jordbruket kommer att göra. Förlusten blir ännu större därigenom, att tillfartsvägar måste byggas på skilda håll. De jordbrukare, som få sina egendomar sönderskurna av dessa vägar, komma att få vidkännas ekonomiska förluster av mycket betydande storleksordning. Varje kvadratmeter jord bidrar ju till brukarens lön, och arbetet blir inte mindre därför att dessa kvadratmeter försvinna, men lönen blir mindre. Givetvis måste inlösen av mark och byggnader förekomma, men ersättningen härför kan icke på längre sikt ersätta de förluster, som komma att uppstå.

Kostnaderna för vägbyggen av dessa dimensioner komma givetvis att uppgå till mycket stora belopp. Till kostnaderna för själva bygget komma ersättningarna för inlösen av mark och byggnader, vilka säkerligen bli mycket dryga, även om det skulle lyckas att i vissa fall göra ett utbyte av jord mellan olika egendomar.

Då anläggandet av dessa rikshuvudvägar kommer att draga nästan svindlande kostnader och samtidigt väsentligt försvåra brukningen av jorden i de trakter, genom vilka de gå fram, måste man fråga sig, om det verkligen är nödvändigt, att vi för framtiden skola bygga vägar av dylika dimensioner. Givetvis måste man räkna med en betydande genomgångstrafik för framtiden, och följaktligen måste rikshuvudvägar byggas, som kunna bära en sådan trafik. Men man kan ifrågasätta, om det icke vore bättre, att vid byggande av sådana begagna sig av redan befintliga vägar på så sätt, att deras vägbanor breddades till erforderlig storlek varjämte farliga kurvor uträtades. Detta skulle säkerligen draga vida mindre kostnader, varjämte olägenheterna för jordbruket och för bebyggelsen skulle bli mindre. Man kan tvivla på, att vårt lands tillgångar på kapital och arbetskraft äro så stora, att de tillåta såväl anläggande av autostrador för genomgångstrafiken som erforderliga förbättringar av vägar, som skola ombesörja den lokala trafiken. Skola dylika autostrador verkligen byggas, är det nödvändigt, att de läggas så, att dyrbar åkerjord icke i onödan spolieras.

Med anledning av vad jag sålunda anført hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet det nödvändigt, att helt nya rikshuvudvägar av sådana dimensioner, som nu planeras, i framtiden måste byggas?

2) Om så skulle vara förhållandet, vill herr statsrådet då medverka till att

Interpellation om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar.
(Forts.)

de erhålla en sådan sträckning, att åkerjorden i görligaste mån bevaras för produktionen?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 april.

Kammaren sammanträdde kl. 12,55 på dagen, omedelbart efter slutet av det till kl. 11 förmiddagen utlysta sammanträdet inom lyckta dörrar.

Herr *Eriksson, Anders*, anmälde, att han infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 13 och den 15 innevarande månad.

Sedan justitierådet J. C. H. Lech, som den 11 mars 1943 utsetts till riksdagens militieombudsmans ställföreträdare, avsagt sig detta förtroendeuppdrag, företogs nu val av tjugufyra valmän för att utse ny ställföreträdare för militieombudsmannen. Därvid avlämnades 76 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Linder,
» Sandegård,
» Linnér,
» Granath,
» Tjällgren,
» Wagnsson,
» Schlyter,
» Björkman,
» Petersson, Knut,
» Åkerberg,
» Branting,
» Westman,
» Undén,
» Mannerskantz,
» Anderberg,
» Siljeström,
» Wistrand,
» Gustavson,
» Andersson, Elon,

herr Andersson, Verner,

» Boman,

» Herlitz,

» Strand,

» Elmgren.

Dessa personer hade alltså utsetts till valmän.

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse riksdagens militieombudsmans ställföreträdare. Därvid avlämnades 33 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Elowsson, Nils,

» Krügel,

» Johanson, Karl Emil,

» Sylwan,

» Lodenius,

» Lindblom.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 14, angående överlämnande till bevillningsutskottet av motionen nr 66 i andra kammaren av herr Thapper om viss ändring i lagen angående undantag i vissa fall från stadganden om uttagande av avgift vid indrivning av kommunalutskyl-der, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen.

*Om ändring i
§ 90 rege-
ringsformen.*

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 109 i första kammaren av herr *Petersson, Knut*, m. fl. och nr 352 i andra kammaren av herr *von Friesen* m. fl. hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga förslag till sådan ändrad lydelse av § 90 regeringsformen, att paragrafen bragtes i bättre överensstämmelse med parlamentarisk sed och med rimliga krav på överläggningsfrihet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Den föreliggande motionen syftar till en sådan revision av § 90 regeringsformen, som enligt motionärernas åsikt skulle bringa stadgandet i bättre överensstämmelse med parlamentarisk sed och med rimliga krav på överläggningsfrihet. Motionärerna ha emellertid icke påvisat något praktiskt behov för en ändring av förevarande grundlagsbud. Med den tillämpning § 90 i praxis fått utgör den enligt utskottets mening ej heller något hinder för en inom tillhöriga gränser hållen överläggningsfrihet inom riksdagen. Utskottet hemställer därför, att förevarande motioner icke måtte till något riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr *Petersson, Knut*: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna fråga, om det inte förekommit ett uttalande i utskottsutlåtandet, som tvingar mig att något utförligare utveckla det konstitutionella spörsmål, som motionärerna framfört. Utskottet säger: »Motionärerna ha emellertid icke påvisat något praktiskt behov för en ändring av förevarande grundlagsbud.» Utskottet är alltså ovetande om det praktiska behov, som faktiskt föreligger.

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

Det är riktigt, att motiveringen i motionerna blivit en smula knapphändig men det har sin naturliga förklaring. Det förefaller mig, som om de skäl, som kunna anföras till förmån för en ändring, äro så påtagliga och självklara, att det knappast skulle vara nödvändigt att utveckla dem utförligare än som skett. Vi måste väl alla vara överens om att § 90 regeringsformen är en konstitutionell oformlighet, som blir större och större, ju längre författningsutvecklingen fortskrider. När det förhåller sig på det sättet, kan man väl också vara berättigad till slutsatsen, att bevisskyldigheten helt och hållet ligger på deras sida, som yrka att paragrafen bibehålles i oförändrat skick, och inte på deras sida, som önska en tidsenligare och mera ändamålsenlig formulering.

Det förhåller sig inte som utskottet säger, att det inte föreligger något praktiskt behov av en ändring. Det är tvärtom så, att detta behov oupphörligen och i växande utsträckning gör sig gällande. Man skulle kunna hänvisa till de många fall, som ha inträffat såväl i denna kammare som i medkammaren, då talare ha avbrutits under hänvisning till § 90 regeringsformen. Men jag skall inte framlägga någon statistik, bara be att få hänvisa till ett ganska näraliggande exempel, nämligen det som inträffade i denna kammare den 24 november i fjol. Innan jag gör det, vill jag dock förutskicka, att vad jag nu säger självfallet inte får uppfattas såsom någon kritik av talmannens åtgöranden vare sig den gången eller vid tidigare tillfällen. Talmannen befinner sig i en svår och, jag skulle vilja säga, omöjlig ställning, när det gäller att tillämpa en paragraf av denna lydelse. Bokstavligen kan den inte tillämpas, och de sedvänjor, som ha utvecklat sig i kamrarna, ge inte heller någon vägledning. Varje talman måste skapa sin egen praxis, och redan det, att man rör sig på så osäker mark, förefaller mig vara skäl till en ändring.

Jag kommer nu till vad som inträffade den 24 november i fjol. Det var då den bekanta interpellationsdebatten angående förbudet mot uppförande av Axel Kiellands skådespel ägde rum i kammaren. Interpellanten kom i sitt anförande helt naturligt in på det grundläggande beslutet, nämligen polismyndighetens i Stockholm förbud mot att vidare uppföra ifrågavarande skådespel. Han utvecklade sin talan på det sättet, att han hävdade, att förbudet icke stod i överensstämmelse med gällande lag. Härvidlag antydde han bland annat, att poliskammaren hade fattat sitt beslut utan någon saklig eller överhuvud taget någon självständig prövning. Det var då som talmannen ingrep och erinrade talarerna om innehållet i § 90 regeringsformen, enligt vilken frågor om domarmaktens beslut, resolutioner och utslag icke må komma under kamrarnas överläggningar och prövning. Jag har som sagt ingenting att invända mot detta talmannens ingripande, men det hindrar mig inte att ha den uppfattningen, att en dylik begränsning av yttrandefriheten är orimlig. Det är inte möjligt att överhuvud taget komma till botten med en sådan sak, som då avhandlades, utan att man kommer in på frågan om poliskammarens beslut och de förutsättningar, under vilka beslutet fattats.

Nu förhåller det sig ju så, att detta polismyndighetens beslut sedermera blev föremål för en anmälan hos justitieombudsmannen. Det ärendet är nu slutbehandlat och kommer alltså att upptagas i justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Man kan ju tycka, att kammaren då skulle få ett lagligt tillfälle att utan några inskränkningar diskutera denna sak, men så förhåller det sig inte. Det anses nämligen inte föreligga någon befogenhet för kamrarna att ingå i någon prövning av de myndigheternas åtgärder och åtgöranden, som i de olika fallen ha påkallat justitieombudsmannens ingripande. Inte heller då kommer det alltså att bli möjligt för riksdagens ledamöter att fritt diskutera denna sak.

Jag måste därför betrakta det såsom fastslaget, att § 90 regeringsformen betecknar en praktiskt kännbar inskränkning i överläggningsfriheten i kam-

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

rarna. Vilken omfattning detta intrång har, är det svårt att bilda sig en uppfattning om. Man kan göra upp en statistik över hur många gånger talmannen ingripit i debatterna under hänvisning till § 90 regeringsformen. Men inte heller det säger så mycket, ty paragrafens preventiva verkningar kunna ha en mycket större räckvidd än som skulle framgå av en sådan statistik. Många ledamöter dra sig för att uppträda i en angelägenhet av den anledningen, att de frukta ett ingripande från talmannens sida. Det är naturligtvis ytterst olyckligt, men det är ett faktum. Så snart man kommer in på någonting som snuddar vid § 90, känna sig ledamöterna på osäker mark.

En sådan ordning är orimlig. Jag har inte varit i tillfälle att göra någon undersökning i saken, men jag misstänker starkt, att det inte finns någon motsvarighet till denna bestämmelse i något annat land med ett demokratiskt författningskick.

Nu skall jag i största korthet beröra en annan sak, som har ett nära sammanhang med vad jag redan anförde. Jag kommer tillbaka till debatten den 24 november i fjol, som förefaller mig vara i olika avseenden lärorik. I debattens senare skede begärde hans excellens herr statsministern ordet för att beröra en intressant sak. Han inledde sitt anförande på detta för övrigt mycket karaktéristiska sätt: »Denna debatt har ju tillåtits sväva ut över ganska vida fält.» Det förefaller, som om han såg något otillbörligt i att vi här i kammaren så fritt som hade skett — det var ju dock inte utan inskränkningar — hade debatterat en sak som väckt allmän uppmärksamhet i hela landet. Sedan fortsatte han med att utveckla, att det under rådande förhållanden inte alltid vore möjligt för regeringen att följa den vanliga tågordningen. Regeringen befunne sig ofta i en sådan situation, att den måste fatta beslut så att säga på stående fot och inte alltid i former som vore alldeles oantastliga. En följande talare framhöll i anledning av detta uttalande, att om regeringen finner sig tvingad fatta beslut i sådana former, blir konsekvensen att vissa beslut undandragas konstitutionsutskottets granskning. Därefter tillade han någonting som jag tycker är mycket viktigt: om det förhåller sig så måste vi söka oss fram till *nya former för den konstitutionella kontrollen*.

Det är en sak, som jag tror vi måste ha i tankarna. Nuvarande praxis för styrelsearbetet är ingen tillfällighet. Det är en tillfällighet sammanhängande med krigsförhållandena, att vi ha fått en mera omfattande administrativ verksamhet än under vanliga förhållanden och att denna verksamhet inte alltid utövas i konstitutionellt fullt korrekta former. Men vad som inte är en tillfällighet är regeringsmaktens expansion i olika riktningar. Det är en *stadigvarande* företeelse, som hänger samman med mångahanda ting, bl. a. med stabiliseringen av partiförhållandena och samhällsutvecklingen i dess helhet.

Man kan säga att styrelsearbetet, sådant det för närvarande bedrives, kännetecknas av en stark maktkoncentration och bedrives i former, som ha föga gemensamt med grundlagens anda och bokstav. Den konstitutionella kontrollen återigen har stannat kvar i de former som äro föreskrivna i grundlagen. Därvidlag stå vi fortfarande upp till örönen i 1809 års författningsdogmatik. Jag ber att få understryka detta. Vi ha ett nytt regeringssätt, men ett gammalt ansvarighetssystem. Vi ha en mycket stark och verksam styrande makt men en mycket svag och otidsenlig parlamentarisk kontroll. En sådan ordning är, herr talman, enligt min mening mycket otillfredsställande. Demokratien såsom sådan innebär inga som helst garantier för maktmissbruk. Den är mottaglig för all slags smitta och för alla de missförhållanden som ha kännetecknat äldre tiders styrelsesätt. Kontrollen över regeringsmakten är där lika angelägen som någonsin.

När nu regeringen så framgångsrikt strävat att frigöra sig från den konsti-

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

tionella formalismen, har riksdagen ingenting annat att göra än att följa efter. Även den parlamentariska kontrollen bör frigöras från de formalistiska bestämmelser, som återfinnas på olika ställen i våra grundlagar. Jag betraktar det för min del såsom en betydelsefull förberedande åtgärd, att man antingen helt avvecklar § 90 regeringsformen eller också skriver om den och ger den en något så när rimlig formulering. Ingen folkrepresentation i världen, som vill göra skäl för namnet, kan i längden finna sig i en sådan inkompetensförklaring som den, vilken för den svenska riksdagens vidkommande formulerats i § 90.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Den ärade motionären riktade en viss kritik mot konstitutionsutskottet för att det hade ägnat dessa motioner en något knapphändig behandling. Jag får kanske till en början säga, att jag kan sympatisera med kritiken. Jag skulle i själva verket ha önskat, att utskottet lagt fram sitt resonemang litet utförligare än som skett. En sådan skrivning i, om jag så får säga, statsutskottsstil, som här har använts, tilltalar överhuvudtaget inte mig.

Men vad nu själva sakfrågan beträffar, så började den ärade talaren sitt anförande med att hävda, att det var alldeles självklart, att § 90 regeringsformen behöfve ändras och att man snarast kunde säga, att bevisskyldigheten låg hos dem, som ville hävda, att paragrafen borde stå kvar, och inte på dem, som påkallade en ändring. Det är nu en omkastning av bevisbördan, som naturligtvis är ovanlig i lagstiftningsarbetet, men jag vill här framför allt invända, att vad det gäller i detta fall ju knappast är bevisning om fakta, utan ett omdöme om det lyckliga i den ordning, som vi för närvarande leva under, eller med andra ord det sätt varpå 90 § tillämpas. Detta omdöme kan givetvis hos den ene utfalla på ett sätt och hos den andre på ett annat.

Herr Knut Petersson gjorde gällande — han ville inte använda ordet kritik — att tillämpningen, måhända en riktig tillämpning, av 90 § i vissa fall leder till olyckliga resultat. Jag för min del har, liksom utskottets övriga ledamöter, kommit till en motsatt uppfattning. Vi ha tvärtom funnit att de hinder, som paragrafen i vissa fall har ansetts lägga i vägen för den parlamentariska diskussionen, ha varit naturliga och riktiga. Det är det enkla omdöme, som vi ha givit uttryck åt i de av motionärerna kritiserade orden: »Motionärerna ha emellertid icke påvisat något praktiskt behov för en ändring av förevarande grundlagsbud.»

Det är som sagt en omdömesfråga, och jag skall därför inte inlåta mig på en diskussion om de särskilda fall, som ha förekommit, ty dem kan man alltid bedöma på olika sätt. Paragrafen har korteligen tillämpats så, att talmännen ingalunda ha ingripit mot varje yttrande, som formellt har fallit under denna paragrafs förbud, men vid yttranden av en viss karaktär har i alla fall klubban fallit. Det är riktigt såsom motionären anmärkte, att vi under den ordning, som vi nu ha, då vi bygga dessa ingripanden på ett mycket föråldrat lagstadgande, inte ha någon riktigt fast praxis att hålla oss till. Vi kunna inte skriva upp i de och de satserna, vad man får säga och inte får säga. Det kommer därigenom att råda en viss osäkerhet om vad som är tillåtet och icke tillåtet. Jag medger att så är förhållandet. Det är ju inte något tvivel om att det förhåller sig på det sättet, att man i det särskilda fallet kan vara osäker härom. Men jag kan inte se, hur vi överhuvudtaget skola kunna komma till en ordning, genom vilken denna naturliga och ofrånkomliga osäkerhet häves.

Härmed kommer jag över till frågan om vad som är avsett att sättas i stället för det av motionärerna kritiserade stadgandet. Denna fråga är besläktad med den nyss berörda om bevisskyldigheten. Bördan av att ange vad som skall göras ha motionärerna också ansett lämpligen böra vältras över på utskottet.

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

Själv har herr Petersson i sin motion inte ens antytt, hur han skulle vilja ha de nya reglerna formade, och i sitt anförande nu har han inte heller angivit några riktlinjer därför. Han har alltså förväntat, att utskottet skulle inte bara kunna formulera nya bestämmelser utan därvid också finna den rätta och lämpliga avvägningen mellan det tillåtna och det otillåtna.

Det finns två linjer att gå efter. Den ena utvägen är naturligtvis den, att man försöker finna någon ny formulering, som anger att somligt får man säga men annat får man däremot inte säga. Man kan ju försöka sig på att göra någonting sådant, men jag skulle vilja med bestämdhet hävda, att det blir ett utomordentligt vanskligt företag. Jag skulle vilja ifrågasätta, huruvida man inte, om man då skall bygga diskussionsfriheten i kamrarna på en moderniserad lagregel, i själva verket råkar i den situationen, att de band, som binda oss, bli strängare än de förutvarande.

Den andra möjligheten, som jag förmodar närmast föresvävade motionären, är att vi skola göra rent bord med hela denna paragraf och i varje fall stipulera, att den hädanefter icke i minsta mån skall få tolkas och tillämpas såsom en inskränkning i debattfriheten. Till en viss grad vill jag ge ett erkännande åt motionärens omsorg om debattfriheten. Jag vill i allt väsentligt skriva under vad han mot slutet av sitt anförande sade om det önskvärda i att riksdagens kontroll bättre anpassas efter regeringens maktutveckling än som för närvarande är fallet, sedan de av grundlagen anvisade formerna för riksdagens kontroll mer och mer ha förlorat sin betydelse. Men, herr Petersson, om vi helt och hållet stryka detta diskussionsförbud, kunna vi vara ganska övertygade om att vi lämna fältet fritt inte bara för denna ur allmänna synpunkter bedrivna och betydelsefulla kritik mot regeringens verksamhet, utan också för andra krafter, nämligen alla dem som äro intresserade av att här i riksdagen i olika sammanhang dra fram allsköns enskilda angelägenheter från förvaltning och rättsskipning. Jag tror att vi inte skola underskatta de risker för riksdagsförhandlingarnas urartning som ligga däri.

Det skulle, herr talman, ha varit mig mycket tilltalande, om man hade kunnat skriva en lagtext, som bättre hade motsvarat nutida behov. Men svårigheterna ha förefallit mig övermäktiga. Under sådana förhållanden har jag resonerat på det sättet, att då det inte går att forma sådana regler, kan man i alla fall vara betjänt med ett sådant monument från gamla tider som 90 § är. Den är alderdomlig, det är sant, och den står mera såsom ett historiskt monument över den svenska riksdagens tidigare erfarenheter av mångsyssleri och inblandning i förvaltningens mångahanda, men även i denna form har stadgandet sin betydelse såsom en lät vara i enskildheter inte fullt klar och entydig vägvisare för hur arbetet här i riksdagen bör bedrivas.

Det är ungefär sådana synpunkter, herr talman, som ha lett mig, då jag biträtt utskottets hemställan om avslag på motionerna. Jag får alltså, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sehlyter: Herr talman! Utan att yttra mig över föreliggande utskottsutlåtande skulle jag vilja sätta ett frågetecken för ett uttalande av herr Knut Petersson i hans nyss hållna anförande. Han omtalade ett fall, som blev hänskjutet till justitieombudsmannen efter att ha varit föremål för omnämnande här i kammaren, och han antog, att när justitieombudsmannens ämbetsberättelse kommer att behandlas i kammaren, det då inte blir tillåtet för kammaren att diskutera, huruvida vederbörande tjänsteman hade förfarit riktigt eller inte. Jag har sett efter i Malmgrens grundlagsedition vad där står om den saken. I en anmärkning heter det: »Av den i RO § 42: 2 omförmälda skyldigheten för ett av lagutskottet, att till riksdagen inkomma med utlåtande över JO:s och

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

MO:s ämbetsberättelser, följer däremot icke någon befogenhet för riksdagen eller utskottet att ingå i överläggning om de åtgärder av ämbets- och tjänstemän, vilka påkallat ombudsmännens ingripande.»

Med anledning därav måste jag erkänna, att utskottet årligen bryter mot detta uttalande. Lagutskottet diskuterar städse åtgärder av ämbetsmän och tjänstemän, när justitieombudsmannen eller militieombudsmannen har gjort någon anmärkning, som utskottet finner anledning att diskutera. Jag har också många gånger varit med om att dylika frågor diskuterats här i kammaren, och jag har sett att så också skett i andra kammaren. Jag erinrar mig, att jag vid något tillfälle gått fram till talmannen och frågat, om det var tillåtet att diskutera ett dylikt fall, och då fått ett jakande svar, sedermera dock åföljt av opposition från någon ledamot av kammaren mot att frågan diskuterades. Nu kan det ju tänkas föreligga något precedensfall, i vilket talmannen ingripit mot en sådan diskussion. Därom har jag mig ingenting bekant. Jag vill, herr talman, med det anförda endast ha bemött den av herr Petersson uttalade mening, då jag inte vill fränhända vare sig riksdagen eller utskottet rätt att i sak diskutera de av justitieombudsmannen och militieombudsmannen behandlade ärendena.

Herr Petersson, Knut: I anledning av det sista intressanta anförandet ber jag att få säga, att jag på intet sätt finner mig motsagd av ordföranden i första lagutskottet. Det var nämligen inte min egen mening och uppfattning, som jag framförde. Jag återgav endast en i litteraturen gängse uppfattning. Jag använde uttrycket »Det anses, att det icke föreligger någon befogenhet o. s. v.» Att en sådan uppfattning förefinnes förefaller mig bestyrkt av det citat, som den föregående ärade talaren återgav ur en mycket anlitad grundlagskommentar.

Jag skulle också vilja säga, att när den främste nu levande grundlagskännaren har en uppfattning, som direkt strider mot den, som förfäktas av ordföranden i första lagutskottet, och även är motsatt den praxis, som där tillämpas, förefaller mig detta vara ett tungt vägande skäl för riksdagen att ta itu med en revision av § 90 regeringsformen. Det kan dock inte vara rimligt, att vi på en gång ha den bestämmelsen i grundlagarna, att de skola tolkas efter sin ordalydelse, och samtidigt bibehålla paragrafer, som omöjligen kunna tillämpas efter sin ordalydelse. Någon reda bör det väl vara även på detta område.

Det försvar för utskottets ståndpunkt, som förebragts av en av dess ledamöter, kom mig att undra, vad slags sympatier den parlamentariska yttrandefriheten kan påräkna hos det grundlagsvårdande utskottet. Vi fingo veta, att utskottet tycker, att paragrafen är bra. Utskottet tycker inte som ordföranden i första lagutskottet, att man kan lämna den därhän och handla som man anser är förnuftigt och riktigt, utan utskottet tycker, att paragrafen är bra och att den har ett hälsosamt begränsande inflytande på yttrandefriheten i kammarna. Denna skall enligt utskottets mening hållas inom tillbörliga gränser, och därvidlag fyller § 90 ett nyttigt ändamål. Egendomligt nog ville talaren dock icke ingå i någon prövning av de fall, då talare blivit tillrättavisade för att de ha inkräktat på stadgandet. Talaren menade, att man därom kunde ha delade meningar, men han drog ingalunda den slutsatsen, att man jämväl kunde ha delade meningar om paragrafens hälsosamma inflytande på vår parlamentariska praxis.

Herr Herlitz frågade också: Vad skall man sätta i stället? Ja, jag är inte alls säker på att man behöver sätta någonting i stället. Men då lämnar man ju fältet fritt, säger den ärade ledamoten i konstitutionsutskottet, för allsköns anstöttheter i olika former. Det gör man inte alls. Vi ha dock en ledare av

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

förhandlingarna, vilken har att vaka över att ingenting otillbörligt förekommer. Jag kan inte inse, att talmannens auktoritet på något sätt skulle bli lidande om han blir hänvisad till sitt eget omdöme och till allmän parlamentarisk praxis i stället för till en paragraf, som — jag vidhåller det — är fullkomligt absurd och i tillämpningen omöjlig.

Herr Källman: Herr talman! Det är uppenbart, att åtskilliga paragrafer i våra grundlagar inte passa in på nutidens förhållanden. Det medger utskottet gärna. Men efter prövning bland annat av de fall, som under årens lopp förekommit i riksdagens båda kamrar, anser utskottet sig kunna göra följande sammanfattning i sitt utlåtande: »Med den tillämpning § 90 i praxis fått utgör den enligt utskottets mening ej heller något hinder för en inom tillbörliga gränser hållen överläggningsfrihet inom riksdagen.» Att utskottet under denna riksdag skulle ha varit i tillfälle att utarbeta ett förslag till ändring av § 90 har varit fullkomligt uteslutet, det har herr Herlitz redan påpekat. Så svår är denna fråga.

Jag har med detta bara velat anföra, ungefär hur lekmanneelementet i utskottet har uppfattat saken. Det finns ingen anledning att bifalla motionen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Undén: Herr talman! Jag hör också till dem, som beklaga, att konstitutionsutskottet ändå inte har försökt att diskutera igenom denna paragraf för att eventuellt framlägga någon ny text, om det så skulle finnas lämpligt. Onekligen äro i varje fall vissa delar av denna paragraf fullständigt omöjliga att efterleva och kunna inte heller efterlevas i praxis. Jag skulle vilja ifrågasätta, om inte konstitutionsutskottet åtminstone hade kunnat försöka med en subtraktionsmetod och från den nuvarande paragrafen draga bort sådana delar, om vilka man vet, att det är otänkbart att tillämpa dem bokstavligen, och där det blir ett mycket otillfredsställande resultat, ifall de verkligen skulle tillämpas. När det sålunda heter i paragrafen, att regeringens beslut inte få diskuteras i riksdagen i andra fall än grundlagarna bokstavligen föreskriva, måste väl var och en kunna säga sig, att är det någonting, som skall kunna diskuteras i en parlamentarisk församling, så är det regeringens beslut. Och när det säges, att verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning inte heller får diskuteras i kamrarna, så förefaller detta också uppenbart orimligt i ett parlamentariskt land. Att tillämpningen av en lag, som statsmakterna och därmed riksdagen antagit, inte skall få bli föremål ens för diskussion i kamrarna, är ju besynnerligt.

Jag menar alltså, att utskottet väl hade kunnat försöka gå in för en saklig prövning av vilka delar av denna paragraf, som enligt utskottets mening inte lämpligen böra tillämpas för närvarande. På det sättet hade man kunnat komma fram åtminstone till ett provisoriskt förslag, ett utkast till en lämpligare bestämmelse i ämnet.

Häri instämde herr *förste vice talmannen*.

Herr Petersson, Knut: I anledning av det anförande, som nyss hölls av en annan ledamot av konstitutionsutskottet, skulle jag vilja fråga honom: vet utskottet, hur paragrafen tillämpats? Jag har försökt bilda mig en uppfattning om den saken, men jag har inte kunnat komma till något som helst positivt resultat. Jag har funnit, att paragrafen har tillämpats än så, än så, och man kan tillägga: än annorlunda. Och det föreligger ingen skillnad mellan parlamentarisk praxis och den statsrättsliga litteraturen. Där äro meningarna precis lika delade. Det *finns* ingen fast praxis.

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Med anledning av vad som här yttrats vill jag framhålla, att vad konstitutionsutskottet har förklarat sig vara till freds med naturligtvis inte är paragrafen sådan den skulle uppfattas efter den striktaste grundlagstolkning, utan den praxis, som nu faktiskt har utvecklats sig på grund av paragrafen. Det är sant, herr Petersson, att utskottet inte har gjort någon undersökning av alla fall, lika litet som motionärerna ha försett oss med några som helst uppslag i den riktningen. Det var verkligen under övervägande att göra en sådan undersökning. Jag kunde ha varit rätt road av att få en del dylika fall sammanställda, som kunde ha belyst saken. Vi bestämde oss emellertid för att inte göra det, och detta bland annat av det skälet, att vi därigenom ändå inte finge någon allsidig belysning av paragrafens verkningssätt, då vi naturligtvis aldrig kunna komma åt, hur den verkat förebyggande, så att talare av hänsyn till paragrafen inte gett sig in på att säga det eller det.

Att paragrafen tillämpas än så, än så och än annorlunda, som herr Petersson uttryckte sig, har jag redan framhållit. Jag förmenar, att detta är ofrånkomligt. Överhuvud taget måste avgörandet, när man har bestämmelser av mera skönsmässig karaktär, komma att utfalla på ett sätt, som ofta kan te sig som inkonsekvent.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, med anledning av den av herr Undén framställda önskan, att utskottet åtminstone skulle ha tänkt litet på en modernisering av paragrafen. Då jag för min del inte har velat vara med om något sådant, så är det därför att jag har varit rädd för konsekvenserna av att peta i en sådan där gammal paragraf. Och jag skall be att få illustrera, vad jag menar. Om vi så att säga ge oss till att operera bort det ena och det andra, som nu är förbjudet enligt § 90, så följer därmed att vi liksom ge en större tyngd åt det, som vi lämna kvar. Det innebär, att vi ge ett eftertryck åt de förbud mot sådana ämnens behandling, som regeringsformen får ha kvar, och liksom skänka dem nytt liv. Det är sådana konsekvenser jag har varit rädd för, och hur mycket jag än sätter värde på klara och tydliga regler, har jag under dylika förhållanden ansett, att man i detta fall hjälper sig bäst genom att låta det vara som det är.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Det kunde vara överflödigt att säga mera här. men jag vill för min egen del framhålla, att motivet för mig, då jag biträtt utskottets utlåtande, har varit, att även om denna paragraf nu är åtskilligt föråldrad, så har dock dess grundmening sitt stora värde. När vi inte av motionärerna, vare sig i motionen eller här i debatten, ha fått anvisning om några nya formuleringar eller någon ersättning av den nuvarande texten, förstår man, att det inte varit så lätt att ge sig in på att reformera paragrafen.

Jag vill gentemot herr Knut Petersson framhålla, att det nog kan råda litet delade meningar även bland dem, som hävda att frihetens principer, när det gäller yttranderätten, böra hållas högt. Herr Petersson sade, att när utskottet yttrar, att det inte finns något praktiskt behov av en ändring, så ville han göra gällande, att så var verkligen fallet. Jag vill mot detta ställa, vad Dagens Nyheter skrev härom dagen, att det är alldeles sant som utskottet säger, att det inte finns något praktiskt behov av en ändring. Detta var Dagens Nyheter mening. Därav märker man alltså, hur åsikterna divergera även på den kanten.

Det ligger nära till hands och är frestande att med herr Undén säga, att det kunde vara skäligt att försöka subtrahera, radera och ta bort en hel del saker, som man anser vara tämligen föråldrade. Ja för all del, det kan man ju säga, men om motionen i grund och botten syftar, dit herr Knut Petersson tydligt syftar, att ta bort alltsamman, d. v. s. att kasta ut barnet med badvattnet, då

Om ändring i § 90 regeringsformen. (Forts.)

tror jag det kan vara säkrare och bättre att behålla, vad vi allaredan ha. Även med sina fel och brister är denna paragraf dock i den praktiska tillämpning den nu får betydligt bättre än ingen alls.

Det är därför jag, herr talman, gått med på utskottets hemställan i den form som här föreligger, och jag ber att få yrka bifall därtill.

Herr Holmbäck: Herr talman! Av debatten har framgått, att alla talare — tror jag — ha ansett denna paragraf vara klart föråldrad. För min del har jag många gånger haft en obehaglig känsla, då jag tänkt yttra mig här i debatterna, ty jag har inte vetat, om jag skulle komma i strid med § 90 regeringsformen. Därför, herr talman, tillåter jag mig uttrycka den förhoppningen, att det skall vara utskottet möjligt att ett följande år — tyvärr först efter valen — framlägga ett förslag, som avpassar denna paragraf efter nutida förhållanden. Där finns så mycket, som kan strykas. »Regeringsmaktens beslut» och »verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning» böra vi ha rätt att diskutera fullt fritt här i kamrarna, utan att någon paragraf i regeringsformen skall förhindra det.

Herr Källman: Bara en liten replik till herr Holmbäck! Han är suppleant i konstitutionsutskottet, och det är att beklaga, att han inte infunnit sig där vid behandlingen av denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för kommuner att anslå medel till hjälp och stöd åt nödlidande människor ävensom till stipendier m. m.

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom första kamnaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 38 av herr *Hage* samt nr 228 av herr *Holmström*.

I motionen I: 38 hade hemställts, att riksdagen måtte vidtaga en sådan justering av resp. kommunallagar, att borgerlig kommun bereddes möjlighet att — då synnerliga skäl härför kunde anföras — giva anslag för stödjande och hjälpande av nödlidande människor, främst barnen, även i de fall, då enligt nu gällande kommunallagar sådan befogenhet ej funnes.

I motionen I: 228 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att kommun bereddes möjlighet att anslå medel för stipendier eller lån åt yrkesbegåvad ungdom, som önskade undergå utbildning i hantverk.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet yttrat:

»Kommunernas verksamhetsområde anges i kommunallagarna icke genom en uppräknings av de olika kommunala angelägenheterna utan genom en allmän, i viss utsträckning elastisk regel. Detta är enligt utskottets mening också välbetänkt. Utskottet vidhåller alltså sin i utlåtandet nr 19 till 1939 års lagtima riksdag uttalade uppfattning, att det icke skulle stå i god överensstämmelse med grunderna för kommunallagstiftningen, att, då ett nytt verksamhetsområde anses böra underläggas kommunerna, genom bestämmelser i *kommunallagarna* angiva ifrågavarande verksamhet såsom hänförlig till kommunernas gemensamma angelägenheter. I stället böra de av utvecklingen be-
tingade nya arbetsuppgifterna för kommunerna regleras i speciallagstiftning.

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)
Dylik lagstiftning ankommer emellertid icke på konstitutionsutskottets handläggning. På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att motionen I:38 samt

2) att motionen I:228

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade anmälts av herrar *Karl August Johanson* och *Hällgren*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Då tiden var för kort för min medreservant och mig att avfatta en skriftlig reservation till det nu föreliggande betänkandet, skall jag bara deklarera varför jag inte har kunnat biträda utskottets förslag. Utskottet anför i sin motivering följande: »Kommunernas verksamhetsområde anges i kommunallagarna icke genom en uppräknings av de olika kommunala angelägenheterna utan genom en allmän, i viss utsträckning elastisk regel.» Hur denna elastiska regel fungerar ha vi både gamla och tämligen färskta exempel på. Här i kungl. huvudstaden har helt nyligen ett beslut av stadsfullmäktige att anslå ett visst belopp till stipendier åt elever vid folkhögskolor och andra utbildningsanstalter upphävts. Och i ett betänkande, som ligger på andra kammarens bord och från dess första tillfälliga utskott, finns ett yttrande återgivet från landskommunernas förbund. Där står: »Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund påpekar att understöd från kommunernas sida åt elever vid olika skolor i stor utsträckning lämnas trots att kommunerna sakna laglig befogenhet härtill.» Det är så denna elastiska regel verkar, som konstitutionsutskottet har velat peka på och som jag för min del inte har kunnat vara med om. Här ha statsmakterna på ett mycket förtjänstfullt sätt ordnat med yrkesutbildning under olika former: lantbruksskolor, lantbruksskolor, verkstadsskolor o. s. v., för att ge ungdomen möjlighet att få en ordentlig yrkesutbildning. En stor del av denna ungdom, som fått den grundläggande utbildningen, kanske vill fortsätta sina studier och utbilda sig ytterligare men saknar nödiga medel därtill. Någon hjälp från kommunerna kunna dessa ungdomar emellertid inte erhålla, varför många bli tvungna att på grund av ekonomiska svårigheter lägga den fortsatta utbildningen åt sidan. Detta kunna vi inte finna vara riktigt, utan vi anse, att kommunerna böra få lämna hjälp i den form herr Holmströms motion angiver.

Vi ha i det föregående ärendet diskuterat en paragraf, som enligt flera talares uppfattning är fullkomligt omöjlig att efterleva. Ja, det är likadant med § 3 i kommunallagarna. Kommunalnämnderna avgiva förslag till kommunalfullmäktige, som äro tydligt och klart olagliga, och kommunalfullmäktige sanktionera dem. Om ingen anför besvär vinna de laga kraft. Vi ha emellertid sett av det fall, som förekommit här i Stockholm, att det alltid är någon som passar på att överklaga sådana beslut, varvid de falla.

Då jag således, herr förste vice talman, är av den uppfattningen, att en revision av § 3 i kommunallagarna är nödvändig, har jag icke kunnat godtaga konstitutionsutskottets resonemang i det föreliggande fallet. Jag anser det emellertid hopplöst att för närvarande ställa något yrkande om bifall till herr Holmströms motion, varför jag skall nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan men med uteslutande av dess motivering.

Herr Hage: Herr talman! Den motion jag väckt på denna punkt har kommit till under intrycket av den beklämning jag känt, då en viss kommuns beslut — det gällde Råneå kommun i mina hemtrakter — om hjälp till nödlidande människor, särskilt barn, i Finland upphävdes efter överklagande — för övrigt från

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)

kommunistiskt håll. Detta beslut gällde ett anslag på 1 200 kronor, som ställts till Råneå fadderortskommittés förfogande för hjälp till nödlidande barn i det finska Tervola. Jag vill nämna, att det särskilt i övre Norrland uppstått en stor folkrörelse, som går ut på, att en viss svensk kommun utser en finsk kommun till fadderortskommun och särskilt hjälper nödlidande människor, främst barn inom denna. Jag tror att kammarens ledamöter dela den uppfattningen, att detta är en understödsverksamhet, vilken, såsom jag skrivit i motionen, »måste anses i hög grad tilltalande, då den är buren av humanitet och människokärlek och står i god överensstämmelse med det nordiska samarbete, som redan blivit och ännu mera måste bli en ledande tanke i förhållandet mellan de nordiska folken».

Nämnda kommuns beslut blev emellertid överklagat och upphävt. I anledning därav har jag velat söka åstadkomma en lagstiftning, som skulle kunna möjliggöra, att en så människovänlig och human anslagsverksamhet från en kommuns sida som denna finge äga rum, utan att man behöver riskera, att beslut av denna art kunna upphävas, om exempelvis en enda av kommunens medlemmar motsätter sig beslutet.

Utskottet har nu avstyrkt motionen, och jag skall inte ställa något yrkande. Jag måste mellertid säga, att själva behandlingen av motionen är synnerligen anmärkningsvärd. Jag har mycket svårt att förstå motiveringen för avslaget. Under mina 38 riksdagar har jag aldrig mött ett utskottsutlåtande, som varit så svärbegripligt som detta. Det innebär inte, att utskottet avstyrker motionen på grund av sakliga skäl, utan därför att motionen *remitterats till fel utskott*. Detta måste vara innebörden i motiveringen, om jag inte missuppfattat utskottets utlåtande. Det sägs nämligen, att den fråga, som beröres i motionen, inte hör till kommunallagstiftningens område, utan att det här gäller en speciallagstiftningsfråga och att speciallagstiftningsfrågor av denna art inte falla under konstitutionsutskottets domvärjo. Ligger det så till, hade det väl, såvitt jag förstår, legat närmast till hands för konstitutionsutskottet att säga, att denna motion bör behandlas av ett annat utskott, varför utskottet återförvisar motionen till riksdagen för att remitteras till rätt utskott. Så har man ju gjort tidigare i liknande fall.

Jag skall som sagt inte göra något yrkande, men jag skulle gärna vilja ha en förklaring till den ganska egendomliga motivering för avslag på motionen, som utskottet anfört. Jag föreställer mig, att utskottet helt enkelt kunnat skriva, att det överhuvud taget inte vill medverka till att i kommunallagarna föra in bestämmelser, som medgiva en sådan användning av de kommunala medlen, som av motionären ifrågasatts. Då hade det hela varit klart. Då hade motionen avslagits på grund av sakliga skäl och inte därför att den råkat komma till fel utskott. Motionären har ju ingen skuld till det, ty riksdagen bestämmer ju till vilket utskott en motion skall gå.

Jag har, som sagt, herr talman, aldrig tidigare under mina 38 riksdagar upplevat en så egendomlig behandling av en motion. Som frågan nu ligger till, har jag emellertid intet yrkande att framställa.

Herr Holmström: Herr talman! Konstitutionsutskottet hemställer, att min motion nr 228 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Jag behöver inte besvara kammaren med många ord. Jag kan nöja mig med att hänvisa till att en motion med liknande syfte som min väckts i andra kammaren och enhälligt tillstyrkts av dess första tillfälliga utskott i ett utlåtande, som i dag ligger på våra pulpeter. Det är således att räkna med att detta ärende även kommer hit till första kammaren. Jag betraktar därför inte min motion såsom avlivad, utan kommer att vid det tillfället närmare redogöra för syftet med densamma.

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)

Jag vill nu inskränka mig till att säga, att motionen har två syften. Det ena är att söka få ett medel att stävja den nu så omfattande flykten från landsbygden genom att vid hemkommunen binda den ungdom, som inte får plats i jordbruket eller andra näringar, och likaså den ungdom, som har håg och fallenhet för mekaniska yrken, hantverk och småindustri. Därigenom erbjudes ungdomen också rikare tillfällen till yrkesval inom kommunen. Ett differentierat näringsliv är en viktig faktor, när det gäller att stimulera det ekonomiska livet i en kommun.

Det andra syftet med motionen är att genom utbildning i hantverk och småindustri skapa en ökad yrkeskunnighet för att därigenom höja hantverket och småindustrien i dess helhet i vårt land.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa ord.

Herr **Källman**: Herr talman! Vi behandla i kammaren just nu dels frågor om samhällshjälp och dels frågor om stipendier. Det är ganska underligt, att konstitutionsutskottet skall behöva syssla med sådana frågor, men det är då också naturligt, att utskottet yrkat avslag på dessa frågor i den mån de beröra ändringar i kommunallagarna.

I konstitutionsutskottet ha vi gång efter annan diskuterat, huruvida man till § 3 i lagen om kommunalstyrelse på landet och i lagen om kommunalstyrelse i stad skulle kunna foga en katalog över vad som är att betrakta såsom gemensamma hushållningsangelägenheter, men utskottet har alltid kommit till det resultatet, att detta är omöjligt. Om man följaktligen vill ha socialvården omlagd, motionerar man, herr Hage, inte om ändring i kommunallagarna utan om ändring i fattigvårdslagen eller andra sociala lagar.

Herr Hages motion är framsprungen ur ett slags känslöstämning, som beror på tillfälligheter i hans hembygd. En del finnar, däribland finska barn, ha kommit i nödläge, och herr Hage vill då avhjälpa detta nödläge genom att ändra § 3 i kommunallagarna. Jag erinrar om att enligt svensk fattigvårdslagstiftning ingen som vistas här i riket skall behöva lida nöd. Vi ha tydliga och klara regler därom. Vi ha obligatorisk fattigvård, och vi ha frivillig fattigvård, och utlänningar inbegripas i båda dessa hjälpformer. Det föreligger skyldighet för fattigvårdsstyrelserna att tillse, att den som är i behov av hjälp erhåller sådan. Herr Hage förbiser i detta sammanhang en praktisk omständighet. Om utländsk medborgare erhåller understöd från svensk kommun, kan denna kommun återkräva beloppet från den svenska staten. Om svenska staten sedan kan få betalning av det land, dit vederbörande hör, är en kommunen ovidkommande sak. Kommunen får alltid sitt, när det är fråga om utlänningar.

Herr Hage vill nu bland annat, att § 3 i kommunallagarna skall ändras därhän, att när synnerliga skäl därför äro beslut må kunna fattas för att tillgodose sådana syften, som han anført i sin motion. Men vem skall avgöra när synnerliga skäl föreligga? Jo, säger herr Hage, vi skola fordra kvalificerad majoritet. Kvalificerad majoritet betraktar jag emellertid inte som någon tillförlitlig domare i tvistiga fall.

En ledamot av konstitutionsutskottet — herr Karl August Johanson — har hemställt, att utskottets motivering skall uteslutas. Det tycker jag herr Johanson inte bort göra, ty denna fråga omfattar betydligt mer än herr Hages och herr Holmströms motioner. Det måste vi komma ihåg. Utskottet har således den uppfattningen, att det här är fråga om socialvård och undervisning och inte om kommunallagstiftning. Herr Johanson vill emellertid utesluta följande yttrande av konstitutionsutskottet: »I stället böra de av utvecklingen betingade nya arbetsuppgifterna för kommunerna regleras i speciallagstiftning.» Denna utskottets ståndpunkt är väl den naturliga och riktiga. Vi kunna se vad som

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)
inträffade år 1936, då det gällde hjälp åt behövande skolbarn. I § 49 i folkskolestadgan infördes då en bestämmelse, enligt vilken kommunerna ålades att anvisa medel för hjälp åt behövande skolbarn. Medlen skulle ställas till skolmyndigheternas förfogande och hjälpen fick icke ha fattigvårdskaraktär. Detta är en detalj. Det är således på detta sätt man skall humanisera hjälpverksamheten i våra kommuner. Det kan inte ske genom någon paragraf i lagen om kommunalstyrelse på landet eller lagen om kommunalstyrelse i stad.

Vad sedan beträffar herr Holmströms motion med yrkande, att man skulle ändra kommunallagarna, så att de inrymde möjlighet för kommun att i laga ordning bevilja anslag för stipendier, ha vi i utskottet ansett detta lika omöjligt. Det är en undervisningsfråga, och således borde ärendet inte behandlas av konstitutionsutskottet utan av statsutskottet. Likaväl som vi fingo en bestämmelse i hithörande fråga ändrad i folkskolestadgan, kunna vi naturligtvis få in bestämmelser i yrkeslagstiftningen, som möjliggöra för kommunerna att lämna bidrag, som hittills inte kunnat utgivas. Jag kan försäkra herr Holmström och herr Hage och andra, att jag är lika intresserad som någon annan av att kommunerna skola äga rätt att lämna stipendier både i Vilhelmina och i Stockholm, men det är omöjligt att få dessa frågor lösta genom ändringar i kommunallagstiftningen, utan det måste ske i speciallagstiftning.

Jag erinrar om att den motion, som herr Holmström nyss berörde, vilken är släkt med en i fjol väckt motion i anledning av beslutet rörande Vilhelmina, för närvarande ligger hos 1940 års skolutredning. Konstitutionsutskottet behandlade denna motion och tillstyrkte livligt en ändrad lagstiftning därhän, att kommunerna skola äga rätt att lämna anslag till stipendier. En sådan bestämmelse kan emellertid inte givas i kommunallagarna, utan måste givas i andra lagar, och naturligt nog gick riksdagens skrivelse i ämnet till 1940 års skolutredning.

Herr Holmström är nu glad över att andra kammarens första tillfälliga utskott tillstyrkt en liknande motion som hans om kommuns rätt att bevilja stipendier. Denna motion hänvisades ursprungligen till konstitutionsutskottet, men då den enligt utskottets mening inte berörde en kommunallagstiftningsfråga återförvisades den till andra kammaren, varefter den remitterades till dess första tillfälliga utskott. Vi trodde givetvis, att detta utskott skulle leverera ett utlåtande, som hänförde detta spörsmål till området för undervisningsfrågor, vilket det ju här är fråga om. Nu föreslår emellertid detta utskott en ändring i kommunallagarna. Förr i världen avlog man i andra kammaren dylika förslag från de tillfälliga utskotten, och jag hoppas, att det skall ske även i detta fall. Skulle det emellertid mot förmodan inträffa, att andra kammaren bifaller utskottets hemställan och frågan kommer till första kammaren, må väl i all rimlighets namn denna kammars tillfälliga utskott avstyrka motionen eller föreslå en utredning, som hänför sig till undervisningens och inte till kommunallagstiftningens område.

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre. Jag tror mig tillräckligt ha bemött vad som sagts i denna fråga och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Det kan kanske vara onödigt att säga något ytterligare efter herr Källmans svaromål. Jag vill emellertid understryka vad utskottets utlåtande innebär. Det innebär, att det inte kan vara lämpligt att i kommunallagarnas paragrafer införa specifikationer i oändlighet över sådana specialområden, som det här är fråga om. Herrarna kunna vara övertygade om att en sådan paragraf aldrig blir färdig. Man lägger till ett område då och ett då, och det blir ett evinnerligt plöttrande och justerande

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)
av denna paragraf, som aldrig tar slut. Då är det väl mycket bättre att som utskottet föreslagit skapa särskilda speciallagar, så att man på lämpligare sätt vinner det syfte man vill nå.

När herr Hage klandrar utskottet för att det inte återlämnat motionen till kammaren för remiss till annat utskott, vill jag fråga, hur konstitutionsutskottet skulle kunnat göra det, när motionären kräver ändring i kommunallagarna. Det hör ju under konstitutionsutskottets gebit att taga ställning till dylika frågor. Konstitutionsutskottet hade således intet annat val än att utan vidare avstyrka motionen. Herr Hage får sedan i sin tur nästa år komma med en motion, som riktar sig direkt till det utskott, som kan uppta frågan såsom en speciallagstiftningsfråga. Det är oriktigt att här betrakta konstitutionsutskottets åtgärd såsom ett felgrepp, ty det fanns för konstitutionsutskottet i detta stycke intet annat att göra.

Jag vill till sist, herr talman, endast tillägga, att det ju är mycket behjärtansvärda saker motionärerna framfört. Sådana frågor böra emellertid lösas på ett mera praktiskt och lämpligt sätt än motionärerna tänkt sig.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill endast säga till herr Källman, att om utskottet nöjt sig med att förklara, att denna fråga bör avgöras icke genom ändringar i kommunallagarna utan genom speciallagstiftning, och inte tillagt, att dylik lagstiftning icke ankommer på konstitutionsutskottets handläggning, då hade såvitt jag förstår, utskottets motivering varit oklanderlig. Men just genom detta tillägg missuppfattar man emellertid det hela.

Jag förstår för övrigt inte, vad slags speciallagstiftning som skulle kunna tillgripas för att ge möjlighet för kommun att bevilja anslag till finska barn, som äro bosatta i Finland, och till lidande människor där. En sådan verksamhet kan, såvitt jag förstår, aldrig falla under fattigvårdslagstiftningen. Å andra sidan måste jag emellertid säga, att det såsom förhållandena nu utvecklats sig, finns en sådan stark opinion inom dessa bygder i Norrland för att ge anslag av denna art, att det är motiverat att någonting göres. Finnas bestämmelser i våra lagar, som förhindra en dylik hjälpverksamhet, böra de på ett eller annat sätt avlägsnas ur lagstiftningen.

Herr Källman anmärkte på den lagtext, jag föreslagit, enligt vilken man skulle ha rätt att ge anslag, då synnerliga skäl därför finnas. Herr Källman frågade, hur detta skulle utrönas. Det skall naturligtvis konstateras genom överklagning. Om en kommun fattar beslut om beviljande av ett anslag och därvid anser, att synnerliga skäl tala för anslaget, kan detta beslut givetvis överklagas. Då bör emellertid den beslutande myndigheten, hos vilken överklagningen sker, ha rätt att bedöma, om i det ena eller det andra speciella fallet särskilda skäl föreligga för beslutet.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till detta, då det inte tjänar någonting till att göra något yrkande.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag skulle endast vilja säga till herr Källman, att jag för min del icke tror att det är någon risk, om kammaren följer det förslag jag ställt om att styrka utskottets motivering. Den risk, som herr Källman här målade upp, förefinnes enligt mitt förmenande icke i detta fall. Samma yrkande kommer också att framställas i andra kammaren, då frågan kommer upp där. Jag tror således inte alls att det är någon risk; vi komma icke in i de farozoner som herr Källman här vill göra gällande.

Jag har icke heller velat få till stånd något slags katalog i kommunallagarna om de fall, där kommunerna skulle äga rätt att ge anslag. Men jag an-

Om rätt för kommun att anslå medel till stipendier m. m. (Forts.)

ser i varje fall, herr Källman, att § 3 i kommunallagarna måste omarbetas och förbättras. Som det nu är tvingas kommunalmännen, och till de gamla och förståndiga bland dem räknar jag herr Källman, att för sina fullmäktigeinstitutioner framlägga uppenbart olagliga förslag, om vilka fullmäktige sedan också fatta fullständigt olagliga beslut. Detta ger en obehaglig känsla, herr Källman, och jag tror nog att vi litet var ha erfärut ett sådant obehag, när vi som kommunalnämndsordförande haft att framlägga dylika förslag inför fullmäktige och sedan suttit och lyssnat till hur fullmäktige accepterat dem. Sådana situationer äro följden av den elastiska regel, som nu tillämpas.

Jag får kanske lov att ägna ett par ord även åt den motion i andra kammaren, som debatten här har snuddat vid. Jag måste för min del säga, att jag är synnerligen tacksam för att man inte har låtit denna motion hamna i den bottenlösa säck, som herr Fredrik Ström för några dagar sedan talade om i en ganska målande och talande bild, när han ville belysa hur det plägar gå med förslag som hänvisas till vissa mammututredningar.

Jag finner, herr talman, ingen anledning att återtaga yrkandet om att motiveringen skall uteslutas.

Herr Källman: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att om kammaren godtager herr Karl August Johansons yrkande och utesluter motiveringen, underkännes därmed konstitutionsutskottets erinran att kommunernas verksamhetsområde i kommunallagarna icke anges genom en uppräknig av de olika kommunala angelägenheterna, utan genom en allmän regel. Jag kan inte tänka mig att kammarens ledamöter, som ha stor erfarenhet i kommunala ting, kunna vara med om något sådant.

Inte heller böra kammarens ledamöter ha anledning att utesluta följande mening i motiveringen: »I stället böra de av utvecklingen betingade nya arbetsuppgifterna för kommunerna regleras i speciallagstiftning.»

Vad som sålunda förekommer i utskottets utlåtande synes mig väl grundat, och jag kan icke tänka mig att det skulle behöva uteslutas.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag skall be att med några ord få understryka den vädjan, herr Källman här har riktat till kammaren. Jag vill göra det ur något andra synpunkter, fastän jag också ansluter mig till vad han hade att anföra.

Gång på gång under de senaste riksdagarna ha frågor förekommit, som blivit tvistiga med hänsyn till tveksamheten huruvida ett ämne skall regleras i kommunallagarna eller ej. Så vitt jag förstår måste kammarens ledamöter erkänna, att det betraktelsesätt, som konstitutionsutskottet här har anlagt, är riktigt. Ingen av oss vill ju ha dessa olika specialregler inskrivna i kommunallagarna, utan sådana fall böra regelmässigt kunna ordnas genom särskilda lagar vid sidan av dem. Om första kammaren nu stryker utskottets motivering, kan det icke betyda något annat än att man säger: »Så som konstitutionsutskottet här har resonerat, är det i varje fall inte.» Därmed förblir saken lika dunkel som förut, och vi få år efter år samma trassel, när det gäller frågan hur man skall remittera och behandla motioner av detta slag.

Ur ren ordningssynpunkt — om jag så får säga — får jag alltså ansluta mig till vädjandet om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om införande i kommunallagarna av interpellationsrätt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 72, i anledning av riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1942—30 juni 1943.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6 och 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11 och 12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. tillämp-
ningen av
förordningen
om nöjesskatt.*

Punkten 13.

Under finansdepartementet, § 31, hade revisorerna framställt vissa erinringar med avseende å bestämmelserna i gällande nöjesskatteförordning.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa översyn av gällande förordning om nöjesskatt.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Det är verkligen rätt anmärkningsvärt, såsom riksdagens revisorer här ha påpekat, att vissa företag inom nöjesindustrien kunnat göra så stora inkomster, som här omförmälas, enbart å förköpspriserna på teater- och biografbiljetter. Med hänsyn till att förköpskostnaderna i varje

Ang. tillämpningen av förordningen om nöjesskatt. (Forts.)

fall när det gäller biograferna drabba de minst bärkraftiga, eftersom de tagas ut av den stora breda massan, måste man säga att förhållandet icke bara är anmärkningsvärt, utan också föga tilltalande.

Det bör kanske påpekas att de här anförda siffrorna, som härröra från år 1942, med all säkerhet stego betydligt under det föregående året, alltså år 1943, ty då praktiserades förköpen i ökad utsträckning vid såväl teatrar som biografer. Den ökade efterfrågan på förströelse gjorde det möjligt för båda slagen av företag inom nöjesindustrien att komma ifrån prisstoppet genom att i stegrad omfattning praktisera förköp, på teatrar för övrigt ofta dubbelt förköp.

Det tråkiga faktum, att man trots prisstoppet har kunnat på detta sätt skruva upp biljettpriserna för en mycket stor del av publiken, kan jag dock icke godtaga såsom något skäl för staten att ytterligare öka pålagorna för den stora allmänheten genom att belägga också förköpet med nöjesskatt. Att betala förköp på teater- och biografbiljetter kan inte precis betecknas såsom något nöje. Vill man komma åt det förhållandet, att teater- respektive biografbolagen genom förköpen göra sig stora extra inkomster, sker det sannerligen inte genom att införa nöjesskatt också på förköp. Denna skatt drabbar ju inte på något sätt företagen, ty de komma att skjuta den ifrån sig på den biljettköpande publiken precis på samma sätt som hittills. Enda effekten av att införa nöjesskatt också på förköpsavgifterna blir alltså att man ytterligare fördyrar nöjena för den stora massan av folket.

I och för sig kan naturligtvis ingen invändning riktas mot det här framställda förslaget om en översyn av gällande förordning angående nöjesskatten, men då såsom i detta fall översynen avses taga sikte på att stegra skatterna, kan jag för min del icke ansluta mig till förslaget. Enligt min mening borde en översyn av gällande nöjesskatteförordning syfta till att dels avskaffa nöjesskatten i den mån den drabbar de folkliga organisationerna i deras försök att finansiera sin strävan genom anordnande av oskyldiga nöjestillställningar, och dels befria allmänheten från skatt åtminstone på den vanligaste, enklaste och kanske billigaste formen av nöje och förströelse, nämligen biografbesöket.

Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att yrka avslag på statsutskottets hemställan under punkten 13.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 15—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölles.

Om inrättande
av ett centralt
organ för kol-
lektivavtals-
frågor.

Punkten 19.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet skolat för riksdagen anmäla.»

Reservation hade anmälts av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Ekströmer* och *Persson* i Falla, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I den nu föredragna punkten 19 samlas ju alla de av statsrevisorerna berörda spörsmål, som icke blivit föremål för behandling i de tidigare punkterna och alltså icke heller ansetts böra giva anledning till någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Vid denna punkt har jag tillsammans med ett par andra ledamöter av utskottet anmält reservation. Jag har ansett att det i § 16 av statsrevisorernas berättelse under femte huvudtiteln, socialdepartementet, å sidorna 54—62 upptagna och omhandlade ärendet angående inrättande av ett centralt statligt organ för behandling av kollektivavtalsfrågor hade bort av statsutskottet framföras på ett annat och mera positivt sätt, som kunde bidraga till en lösning av spörsmålet i fråga.

Jag skall tillåta mig att med några ord erinra om huru detta ärende ligger till. Det upptogs till behandling i en inom besparingsberedningen den 9 januari 1942 upprättad promemoria. Däri lämnas först en redogörelse för hur vissa kommunala organ och andra på arbetsgivarsidan, efter hand inrättat förhandlingsorganisationer för att centralt handhava det kollektiva avtalsväsendet. Besparingsberedningen framhåller därefter, att någon liknande institution icke finnes inrättad för statsverket, trots att mycket betydande belopp utbetalas till kollektivanställd personal. Hela lönesumman beräknades vid årsskiftet 1940/41 uppgå till omkring 100 miljoner kronor, men i fortsättningen måste man säkerligen räkna med en avsevärd ökning.

Med hänsyn till dessa stora utgifter framhåller besparingsberedningen att det vore ett betydande statligt intresse att kunna enhetligt kontrollera och granska de avtal, som ligga till grund för medelsutbetalningen, samt att utveckla och förbättra redan befintliga granskningsmöjligheter. I syfte att utröna, vilka åtgärder som kunna anses lämpliga, har beredningen gjort vissa undersökningar om huru i detta avseende förfäres inom vissa centrala statliga organ. Vid försvarsverken anlitas sålunda utomstående expertis för slutande av kollektivavtal, medan de affärsdrivande verken inom sig utsett och skolat personal för ändamålet. Beredningen framhåller emellertid, att den inom affärsverken träffade anordningen icke tillämpas på andra håll, framför allt ej i de mindre företagen, därför att de icke ha tillgång till sådan förhandlingskunnig personal som kan erfordras.

Besparingsberedningen kommer därför fram till slutsatsen att staten såsom kollektivavtalspart i åtskilliga fall är mindre väl rustad i fråga om förhandlingsvana personer. Detta förhållande accentueras än mera, säger beredningen, om man betänker att övriga arbetsgivare samt arbetarparterna under utvecklingens gång uppbyggt centrala förhandlingsorganisationer, som äro synnerligen väl försedda beträffande personal med förhandlingsrutin och tolkningsskicklighet. Enligt beredningens mening är det dessutom viktigt att följa kollektivavtalens tillämpning och söka åstadkomma en fast och enhetlig praxis.

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

För att avhjälpa de sålunda konstaterade bristerna föreslår besparingsberedningen i sin promemoria inrättande av en statlig förhandlingsbyrå med i stort sett följande uppgifter: att förbereda och medverka vid kollektivavtalsupprättande; att i fråga om kollektivavtalens tolkning och tillämpning biträda med råd och anvisningar; att lämna den förhandlingshjälp, som är erforderlig för slitande av tvister på grund av avtalen; och slutligen att uppsamla och sammanställa för löneförhandlingar erforderlig lönestatistik.

Denna tilltänkta avtalsbyrå skulle vara ett centralt organ, och kostnaderna beräknas till i runt tal 40 000 kronor årligen. Då de olika verken hitintills vart för sig ha skött dessa förhandlingar, uppstå enligt beredningens mening åtskilliga besparingar genom att förhandlingsverksamheten på detta sätt centraliseras, samtidigt som man får en bättre överblick och enhetligare bestämmelser i fråga om dessa avtal.

Över denna promemoria ha yttranden inhämtats från femton myndigheter ävensom svenska arbetsgivarföreningen och landsorganisationen i Sverige, och därvid har besparingsberedningens förslag tillstyrkts av de flesta myndigheterna och arbetsgivarföreningen.

I socialstyrelsens remissyttrande, som avgavs den 10 mars 1942, beräknas antalet kollektivavtal för statliga verk och myndigheter till 195 och antalet berörda arbetare till 50 773. Jag vill emellertid tillägga, att styrelsen själv framhåller, att antalet arbetare enligt denna beräkning måste anses för lågt. Genom vägväsendets förstatligande har exempelvis en betydande ökning skett.

Hur har denna promemoria sedermera behandlats inom finansdepartementet? Jo, genom remiss den 9 maj 1942 överlämnades handlingarna i ärendet till 1941 års revisionsutredning »att tagas i övervägande vid fullgörandet av utredningen meddelat uppdrag». Inom utredningen har man emellertid varit ljum. Man övervägde särskilt, heter det, frågan huruvida en statlig förhandlingsbyrå lämpligen kunde anknytas till det blivande sakrevisionsorganet, men kom till den uppfattningen, att ett dylikt inordnande icke vore lämpligt. För den ståndpunkten anförde utredningen en motivering.

Statsrevisorerna ha nu i höstas upptagit detta spörsmål till granskning. I deras uttalande säges: »I den mån nya områden av företagsamhet läggas under statens förvaltning kommer kollektivavtalsväsendet inom statsförvaltningen att ytterligare utbredas.» Här nämner man särskilt statens övertagande av vägväsendet och fortsätter därefter: »Med kollektivavtalets ökade tillämpning ökas även svårigheterna att överblicka materialet. Risk föreligger därvid för betydande ojämnheter i såväl avtalsformer som lönesättning, vilket kan medföra betydande utgifter för statsverket, som skulle kunna undvikas genom en central överblick och, i de fall där sådant visar sig lämpligt, förhandlingshjälp till de statsorgan, som därav äro i behov. För åstadkommande av enhetlighet och reda skulle ett centralt statligt organ, med uppgift att informera sig om gällande avtalsbestämmelser och lönesättning såväl inom olika statliga verk och myndigheter som inom motsvarande företag på den privata arbetsmarknaden samt att i övrigt följa utvecklingen på hithörande område, vara till synnerlig nytta, helst som ett av dess väsentliga uppgifter skulle bli att tillhandahålla för förhandlingsverksamheten erforderlig statistik, främst lönestatistik, och bistå den statliga kollektivavtalslutande parten med råd, upplysningar och kollektivavtalsjuridisk expertis.» Efter ytterligare utveckling av ärendet sluta statsrevisorerna med uttalandet »att åtgärder snarast böra vidtagas för inrättande av ett dylikt organ».

Statsutskottet har nu som synes låtit denna av statsrevisorerna framförda mycket viktiga fråga gå »i sumpen» tillsammans med de övriga som hänföras till punkten 19. Jag har funnit detta vara ur statens synpunkt både beklagligt

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtals/rågor. (Forts.)
och oriktigt. Statsrevisorerna ha enligt mitt förmenande här fört fram ett spörsmål, som snarast bör vinna sin lösning. Därest icke de statliga myndigheterna handlägga denna fråga med tillräckligt intresse och kraft, tillåter jag mig uttala den önskan och förhoppningen, att i första hand statens sakrevision och statens organisationsnämnd upptaga den till allvarlig prövning och utforma de positiva förslag, som kunna behövas för organisationens genomförande i praktiken. Jag skulle också vilja rekommendera statsrevisorerna att i fortsättningen följa detta spörsmål och, därest vederbörande statliga organ visa sig ljumma och ej taga itu med dess lösning, ånyo underställa ärendet riksdagens prövning.

Såsom frågan nu ligger till ha reservanterna icke haft möjlighet att ställa något yrkande, och jag har därför, herr talman, endast velat göra detta uttalande till den kraft och verkan det hava kan.

Jag har som sagt intet yrkande.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Den föregående ärade talaren hade ju intet yrkande, och därför har jag ej anledning att gå närmare in på frågan. Jag vill emellertid med ett par ord giva till känna, huru man inom statsutskottets majoritet såg på denna fråga.

Först vill jag säga att statsutskottets första avdelning, som hade att förbereda ärendet, från finansdepartementet inhämtade att man där tagit detsamma under övervägande och att man hade frågan under utredning och undersökte huruvida och på vilket sätt den lämpligen borde lösas. Och efter denna upplysning fann utskottet icke påkallat att hemställa, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t om utredning i frågan. Jag anser visst inte att frågan är betydelselös, men jag finner det å andra sidan mycket svårt att nu på rak arm säga, huru den bör lösas och om man skall följa besparingsberedningens förslag. De främsta orsakerna till att utskottet icke nu velat föreslå riksdagen ett positivt uttalande i frågan äro alltså dels att Kungl. Maj:t redan har frågan under utredning och dels att statsutskottet icke varit berett att ange på vilket sätt densamma borde lösas.

Det är riktigt, såsom statsutskottets ärade ordförande upplyste om, att flertalet av de myndigheter, som yttrat sig över besparingsberedningens förslag, ha hemställt om bifall till detsamma. Framför allt försvarsväsendets olika grenar men även en del övriga institutioner ha uttalat sig för förslaget. Däremot ha järnvägsstyrelsen, domänstyrelsen och telegrafstyrelsen med flera ansett att för deras del föreligger inget behov av ett sådant organ. Jämväl landsorganisationen, som fått tillfälle att yttra sig i saken, har för sin del avstyrkt. Frågan ligger följaktligen icke så klart till. När den därtill är föremål för allvarligt övervägande inom regeringen, har statsutskottets majoritet icke ansett det behöfligt att vid detta tillfälle föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av åtgärder.

Detta är i korthet, herr talman, skälen till att statsutskottet icke ansett frågan vara i det läge, att några omedelbara åtgärder från riksdagens sida nu behöfde vidtagas.

Herr Wistrand: Herr talman! Först skulle jag vilja göra en anmärkning mot den rent tekniska utformningen av statsutskottets förevarande utlåtande. Tillvägagångssättet är ju i enlighet med gammal tradition, och därför är kanske inte någon ändring att vänta, men det skulle dock vara synnerligen önskvärt att riksdagen — även i de fall, där statsutskottet icke föreslår några åtgärder i anledning av statsrevisorernas berättelse — finge åtminstone någon upplys-

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

ning om varför utskottet har stannat i en negativ ståndpunkt. Nu sammanföras ju alla sådana frågor i en gemensam punkt, och man kan icke i de olika fallen se vad det är som föranlett utskottet att icke upptaga statsrevisorernas yrkande. Jag väntar mig, som sagt, knappast någon ändring i riksdagens arbetsformer på denna punkt lika litet som i andra fall, men jag har icke velat underlåta att framhålla som värdefullt, om statsutskottet till ett annat år ville taga under övervägande att behandla varje punkt av revisorernas berättelse för sig.

Jag övergår nu till det ärende, som här har varit föremål för diskussion. Numera måste det nog sägas vara ett mycket säreget förhållande att en arbetsgivarpart, som har att sluta kollektivavtal för ett så stort antal arbetare som statsverkets olika institutioner göra, icke är bättre rustad än som för närvarande är fallet. Av alla arbetsgivare i vårt land, som ha att sluta kollektivavtal med mer än 20 eller 30 arbetare, är staten i nuvarande stund ovedersägligen den sämst rustade. Städerna ha för länge sedan skaffat sig en organisation för förhandlingsarbetet, och landstingen ha nu också gjort det. Det dröjer väl inte länge innan också landskommunerna måste göra det, för så vitt de icke redan träffat vissa förberedelser. Men statsverket, som för närvarande sysselsätter minst 60 000 kollektivavtalsanställda arbetare, vilkas avlöningssumma torde motsvara åtminstone 200, kanske närmare 300 miljoner kronor, har intet organ, som förbereder dessa frågor ur kollektivavtalsrättslig synpunkt, som för en jämförande lönestatistik och överhuvud taget ikläder staten såsom part i kollektivavtalen den rustning, som varje enskild arbetsgivare anser sig vara skyldig att genom sina organisationer på arbetsmarknaden hålla sig med.

Visserligen torde de stora statliga verken, såsom telegrafverket, statens järnvägar och domänverket, inom sig ha mycket goda förhandlingsorgan med stor erfarenhet och även tillgång till de uppgifter, som verken behöva för förhandlingsverksamheten inom sitt eget begränsade område, men de sakna möjlighet till lättillgänglig jämförelse med övriga statliga verk och institutioner. För övrigt skadar det inte, om de kunna hålla sig underkunniga även om förhållandena på den enskilda arbetsmarknaden. Vidare sakna de i regel den kollektivavtalsrättsliga expertis, som finns på andra håll. Denna brist har — som jag under de tio år jag satt i arbetsdomstolen haft tillfälle att konstatera — någon gång föranlett onödigt dunkla kollektivavtalsbestämmelser, som kunde tolkas på olika sätt och därför gävo anledning till tvister.

Nu händer det gång på gång, att det hos ett statsorgan göres framställning om kollektivavtal, och vederbörande ämbetsman, som framställningen drabbar skall utan föregående träning och erfarenhet vara beredd att förhandla därom. Städerna till exempel ha på senare tid börjat begära kollektivavtal. Hur många läroverksrektorer, som inte haft någon säkrare uppfattning om vad ett kollektivavtal överhuvud är, ha inte fått ta emot framställningar om uppgörande av sådana avtal! De ha inte haft någon hjälp, ingen att rådfråga. Småningom har centralt genom byggnadsstyrelsen utfärdats vissa normerande bestämmelser, som kunna tjäna som ledning. Men det är ett palliativ. Inte heller inom byggnadsstyrelsen torde man känna till arbetsmarknadens förhållanden tillräckligt för att tjäna som vägledning för en vittgrenad kollektiv avtalsreglering. Nog måste det anses egendomligt, att statsutskottet och statens lönenämnd sitta och granska och pruta, när det skall bestämmas en lön på 2 500 eller 3 000 eller 4 000 kronor till någon liten tjänsteman, medan däremot statens organ fullkomligt sakna kontroll och handla utan tillgång till expertis, när det gäller de mycket omfattande kollektiva uppgörelserna med arbetarna med deras mycket vittgående ekonomiska konsekvenser! Detta tillstånd kan ju inte vara hållbart i längden. Vill man, att kollektivavtalet skall tillämpas på det statliga området, vilket numera inte kan undgås, då måste man också se till, att statens

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)
intressen kunna bevakas på sådant sätt, att kollektivavtalsuppgörelserna bli av liknande art och liknande hållbarhet som på den enskilda arbetsmarknaden.

Det har åberopats av herr förste vice talmannen, som uppträdde som statsutskottets representant, att man inte riktigt visste, hur detaljerna skulle ordnas. Ja, det är inte fråga om att statsutskottet här skulle fullkomligt ha kartlagt, hur detta organ skulle se ut. Det ha åtminstone statsrevisorerna aldrig tänkt sig, och de ha inte heller kunnat ge mer än mycket allmänna anvisningar om hur detta organ skulle vara beskaffat. Den saken måste utredas. Men att man skulle kunna ta detta som skäl för att avvisa denna vid statsrevisionens framställning, förefaller mig vara mycket egendomligt och på intet sätt berättigat.

Inte heller är det berättigat att betrakta avstyrkanden från några av de verk, som sysselsätta många arbetare och ha skött sina avtalsuppgörelser med dem självständigt och ganska bra, såsom avgörande för frågan. Dessa verk anse sig ha klarat sin uppgift, och de ha med de svenska ämbetsverkens vanliga tröghet varit rädda för att få sin självständighet rubbad. Men här är det ju inte meningen att inkräkta på självständigheten, utan det är meningen att skapa ett sammanhållande organ. Jag för min del är övertygad om att detta inte kommer att medföra försämrade förhållanden för de ämbetsverk, som ha skött sina kollektivavtal och varit hjälpligt rustade härför, utan det kommer att bringa dem ytterligare hjälp. Jag känner igen denna partikularism, som alltid gjort sig gällande inom Sveriges statsförvaltning, icke minst inför nya aspekter, och jag värderar den inte mycket högt.

Så kommer jag till det andra av herr förste vice talmannen åberopade skälet, nämligen att landsorganisationen har avstyrkt förslaget. Ja, jag måste beteckna det som förvånande, att landsorganisationen ansett sig böra yttra sig i denna fråga. Det må vara hänt, att man har vänt sig till landsorganisationen med remiss, men det är egendomligt, att den avgivit yttrande. Landsorganisationen representerar i detta sammanhang den part, som har intresse av att avtalsuppgörelserna till förmån för dess medlemmar bli så ofördelaktiga för statsverket som möjligt, och den har därför ett uppenbart intresse av att dess motpart är illa rustad. Man kan därför inte tillmäta landsorganisationens yttrande alltför stor betydelse. Jag måste ändå uttrycka en viss förvåning över landsorganisationens avstyrkande. Landsorganisationen har nämligen i allmänhet nedlagt ett mycket berömvärt arbete på att få kollektivavtalen avfattade i en sådan form, att de inte lede av formella brister och att de även i övrigt vore upprättade på ett sådant sätt, att de inte skulle ge anledning till onödiga tvister, utan vara så hållbara som möjligt och ge en effektiv reglering. Ur denna synpunkt är ju en statlig förhandlingsorganisation mycket önskvärd, och jag tror, att, sedan den kommit till stånd, dess värde skulle erkännas även för landsorganisationen.

Det är enligt min mening uppenbart, att frågan inte kan dö, utan kommer att arbeta sig fram till sin lösning, därför att den måste lösas. Tyvärr är jag av konstitutionella bestämmelser hindrad att här göra något yrkande gentemot statsutskottets ställning till statsrevisorernas förslag — ett sådant yrkande kan inte upptagas av herr talmannen — och jag får därför nöja mig med att i dag till protokollet ha anfört statsrevisorernas synpunkter på frågan och uttrycka en bestämd förhoppning om att den inom kort kommer att lösas.

I detta anförande instämde herrar *Carl Edmund Eriksson, Nordenson, Herlitz, Ekströmer, Carl Eric Ericsson, Karl Emil Johanson, Björkman* och *Ragnar Bergh*.

Herr Forslund: Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag inte kan anlägga samma synpunkter som den föregående talaren. Jag har i stället mer

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

och mer kommit till den uppfattningen, att man får gå fram med en utomordentligt stor försiktighet, när man vid sidan av de ansvariga myndigheterna skall bygga upp en organisation, som kommer att minska det ansvar, vilket för närvarande åvilar de statliga förvaltningarna. När vi för inte länge sedan beslöt att för statens verk införa en organisationsnämnd, hade jag den känslan, att vi därmed också tillsatte ämbetsmän, vilka såsom sidoordnade med våra förvaltningschefer och deras medhjälpare i viss mån skulle blanda sig i förvaltningsangelägenheterna.

Jag vill för min del bestämt uttala den uppfattningen, att man överhuvud icke skall tumma på det krav, som man har att ställa på en förvaltningschef, vilket av statens verk som än månde sortera under honom, nämligen att han skall bära hela ansvaret. Men så snart man är inne på ett sådant experiment, som man här rekommenderar, prutar man av på detta krav. När det talas om hjälp med att anskaffa statistik med mera, är det väl ingen som på allvar uppfattar detta så, att det i detta avseende skulle brista i våra stora förvaltningar. Den känner föga till de stora affärsdrivande verken, som tror, att dessa leva i okunnighet om arbetsmarknadens problem, vare sig det gäller lönesatser eller annat. Långt därifrån! Det vore att beklaga, om det skulle brista i förvaltningarnas förmåga att föra kollektivavtalsförhandlingar. Men inte reparerar man en sådan brist med att konstruera fram ett delansvarigt organ vid sidan av verkscheferna. Jag skulle i stället vilja låta hälsa de blivande statsrevisorerna, att de måtte överväga denna sak noggrannare än som nu synes ha skett att döma av den revisionsberättelse, som i dag föreligger. I denna tyckes den tankegång, som jag här har fört till togs, icke alls ha övervägts så som borde ha skett, innan ett förslag framlagts.

Jag vill framhålla, att man av statsrevisorernas referat av vad som har uttalats i besparingsberedningens promemoria och förekommit vid den följande behandlingen av förslaget icke får riktigt klart för sig vad som åsyftas. För den händelse det är meningen att skaffa uppgift om alla kollektivavtal i landet och deras innehåll, vill jag erinra om att det för detta ändamål finnes en byrå i socialstyrelsen, som sedan många år tillbaka dag för dag följer med allt som sker på arbetsmarknaden, framför allt när det gäller kollektivavtalens utformning. På denna byrå kan man när som helst under året få erforderlig aktuell statistik. Därifrån skola således respektive verkschefer kunna skaffa de uppgifter, som de anse sig vara i behov av. Inte behöver man skapa någon ny byrå för den saken! Det är också att gå alltför långt, om man säger att man behöver ge råd till vederbörande verkstyrelser. Ingen kan väl ändå göra gällande, att statsverkets olika förvaltningsgrenar och deras chefer ha handlagt kollektivavtalsfrågorna utan det allvar, som statens intressen kräva. Ingen kan väl påstå, att de vid statens affärsdrivande verk anställda, för vilka kollektivavtal gälla, ha kommit att bli mest gynnad nation på arbetsmarknaden.

Herr Wistrand nämnde ett exempel. Han talade om rektorerna, som skulle uppvaktas av städerskorna med begäran om att få lönerna reglerade genom kollektivavtal. Statsrevisorerna referera själv på sidan 61 i sin berättelse till en överenskommelse, som träffats den 15 januari 1943 mellan å ena sidan av chefen för kommunikationsdepartementet utsedda delegerade för statliga myndigheter och institutioner och å andra sidan delegerade för statstjänarkartellen. Vidare erinra statsrevisorerna om att Kungl. Maj:t genom cirkulär den 22 januari 1943 anbefallt statliga myndigheter och institutioner att, då kollektivavtal träffades om städningsarbete i huvudsak följa det förslag till kollektivavtal, som parterna överenskommit om att förorda. Vidare heter det i cirkuläret, att om avsevärd avvikelse från avtalsförslaget ifrågasattes, skulle man rådfråga en viss statlig myndighet, nämligen byggnadsstyrelsen. Man

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

har således, det vill jag säga till herr Wistrand, sört för att rektorerna icke behöva stå villrådiga, när det blir fråga om kollektivavtal.

Jag skulle framför allt vilja betona, att man här bör gå fram med all möjlig försiktighet. Det är ju nämligen faktiskt fråga om en påbyggnad på förvaltningsorganen. Visar det sig, att dessa själva vilja organisera något samarbete, må det kunna ske, men man bör inte gå så långt som att vid sidan av förvaltningsorganen inrätta något slags byrå med särskild styrelse — hur denna skall vara sammansatt, vet inte jag. Det är ett virrigt upplagt projekt, och det förvånar mig, att våra statsrevisorer tagit fasta på detta. Så känner jag det. Jag har varit med och förhandlat åtskilliga gånger och vet, att motparten nog alltid klarar sig.

Herr Wistrand förde också en annan sak på tal, nämligen att det ibland brister i fråga om det avtalsrättsliga innehållet. Men det är ju så, herr Wistrand, att dessa avtal icke träffas, med mindre statens förlikningsman varit med och formulerat dem. Detta ger väl trygghet för att det rättsliga innehållet i avtalen blir sådant som det bör vara.

Jag tycker för min del, att statsutskottets uppfattning, att man icke kan taga ställning till denna fråga nu, är riktig, och jag skulle vilja säga, att man i framtiden bör gå fram med den allra största försiktighet här och inte skapa något nytt organ. Finnes någon brist i detta avseende, kan denna fyllas genom samarbete mellan de olika verken, utan att staten själv behöver träda fram och ordna för dem allihopa.

I herr Forslunds yttrande instämde herrar *Bäcklund, Robert Berg, Herman Ericsson och Gottfrid Karlsson.*

Herr **Carlström**: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga i statsutskottet, vill jag i all korthet deklarerera min ståndpunkt.

Jag var också med, när frågan var före i 1:a avdelningen. Där fick den en mycket knapphändig behandling. Det upplystes, såsom herr förste vice talmannen redan meddelat, att frågan var under utredning i finansdepartementet och att förslag därifrån var att vänta inom den närmaste tiden. Jag böjde mig då för uppfattningen, att man under sådana förhållanden borde avvakta, ehuru jag egentligen hyste en annan mening i frågan. När frågan skulle avgöras av statsutskottet in pleno, blev det ånyo diskussion. Eftersom jag inte hade anmält någon avvikande mening vid frågans behandling i avdelningen, kunde jag inte göra det heller vid omröstningen i statsutskottet, ehuru jag hade precis samma ståndpunkt i frågan som reservanterna här ha anfört.

Jag har den uppfattningen, att det är alldeles nödvändigt, att här göres någonting, att det skapas ett organ, som de olika statsförvaltningarna kunna anlita, när de träffa kollektivavtal. Det har också visat sig på andra håll, att en sådan anordning är nödvändig. Landstingsförbundet t. ex. har sin egen förhandlingsdelegation, som är till stor hjälp för landstingen vid underhandlingar i lönefrågor. Motsvarande skulle givetvis gälla för staten. Det har också upplysts om att statliga organ i vissa fall fått låna förhandlingsdelegationer från det enskilda näringslivet. Jag tycker, att det är inte bara en oerhörd brist utan också en ytterst stor svaghet för staten att ha det ordnat på detta sätt.

Nu har herr Forslund uttalat, att ett sådant organ, som här skisserats av besparingsberedningen och statsrevisorerna, skulle vara obefogat och obehövt. Jag tycker för min del, att det är förunderligt, att något dylikt kan komma från detta håll, som representerar arbetarparten. Det är säkerligen

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)
både i de anställdas och i statens intresse, att det blir ordning och reda på detta område.

Med dessa ord har jag velat klargöra min inställning till denna fråga.

Herr Wistrand: Herr talman! Herr Forslund säger, att man skall vara mycket försiktig med att inkräkta på förvaltningsorganens bestämmanderätt och i stället utan inblandning utifrån låta dem handla självständigt i dessa frågor. Det är ju rätt egendomligt att få höra detta resonemang med sådan styrka framföras av en person, som just representerar ett främmande element vid förhandlingarna. Landsorganisationen och dess funktionärer äro icke anställda under vederbörande ämbetsverk. I avtalsförhållandet gentemot staten motsvara de i varje avseende den personal, som skulle finnas på den här ifrågasatta byrån. När man anser det så angeläget att tillförsäkra arbetarparten denna hjälp — och jag finner det helt naturligt att man så gör — förstår jag inte, varför inte samma hjälp skall kunna tillförsäkras även statens representanter.

Herr Forslund säger vidare, att man inte behöver någon statistik och inte någon kollektivavtalsexpertis, därför att allt detta finnes att tillgå på socialstyrelsens förlikningsmannaexpedition. Ja, på förlikningsmannaexpeditionen kan man naturligtvis få ta del av kollektivavtalen; de större avtalen tryckas för övrigt i allmänhet. Men herr Forslund är dock inte så naiv, som han ger sig ut för, då han vill tillmäta denna informationscentral något större värde för vinnande av upplysningar om det verkliga löneläget. Det är de verkliga inkomsterna man behöver veta i en lönestatistik, och herr Forslund vet lika bra som jag, att den saken får man ingen upplysning om på förlikningsmannaexpeditionen. För att få reda på något därom, måste man föra den statistik, som arbetsgivarna och naturligtvis även arbetarna föra. Det är ju inte alldeles säkert, att arbetarna äro så särskilt benägna att låta arbetsgivaren taga del av denna statistik, åtminstone inte helt och fullt och i andra fall än då det passar dem själva. Det är väl dock inte herr Forslunds mening att göra gällande, att den ena parten bör ha möjlighet att hålla sig med jämförande statistik men däremot inte den andra parten. Det blir i varje fall ett mycket otillfredsställande förhållande för statsverket.

Så framhöll herr Forslund vidare, att alla kollektivavtal komma till stånd under medverkan av en statens förlikningsman, varigenom den avtalsrättsliga expertisen, enligt hans mening, vore tryggad. Det är dock en mycket stor del av kollektivavtalsuppgörelserna, kanske t. o. m. huvudparten, som kommer till stånd utan medverkan av förlikningsman. Och även om motsatsen skulle vara fallet, äro ju långt ifrån alla förlikningsmän jurister. Det förhåller sig f. ö. så — det har säkert herr Forslund lika väl som jag erfarenhet av — att den omständigheten, att ett avtal kommit till stånd under medverkan av en förlikningsman, sannerligen inte innebär någon garanti för klara och tydliga formuleringar. En förlikningsman har ofta, när en fråga är oöverkomlig eller svår att lösa, intresse av att använda en sådan formulering, som nödortfött täcker svårigheterna för stunden men lämnar fältet fritt för framtida tvister om tolkningen.

Vad rektorerna beträffar, framhöll jag just i mitt anförande, att det numera finnes centrala direktiv på detta område. Men detta hindrar ju inte, att vederbörande oförberett bli attackerade med avtalsförslag och måste avgöra i vad mån större eller mindre avvikelser böra medgivas. Och där kan man göra svåra misstag. Som jag också framhöll, är det numera åtskilligt bättre än vad det varit tidigare. Men för blott ett par år sedan hade man mycket besvärligheter på detta område.

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

Dit herr Forslund i sista hand syftar är nog, att man i fråga om statsverket skall ha tillfälle till samma metoder som man använt gent emot landsting och städer, nämligen sättet att »saxa» sig fram. Man vill först göra upp med ett verk och få ett prejudikat där. Sedan tar man nästa verk och gör upp med det, kanske med någon förhöjning. Och så är saxningen i gång på det allmännas bekostnad. Det är nog egentligen detta som denna långa diskussion rör sig om. Denna kammare, som ju i stor utsträckning är sammansatt av kommunalmän, borde ha en känsla av, att vad man ansett nödvändigt att få till stånd på det kommunala området, vad man funnit vara en tvingande nödvändighet på det militära området — förra året fick man ju där improvisera, därför att det höll på att bli fullständigt kaos — måste man så småningom genomföra för statsverket i dess helhet. Så som frågan nu ligger till, kan denna uppfattning ej manifesteras i voteringsiffror. Jag upprepar — denna fråga tvingar fram sin lösning.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Utöver vad herr Wistrand yttrat i sin replik vill jag säga några ord i anledning av herr Forslunds betänkligheter mot att vid sidan av de statliga myndigheterna inrätta ett förhandlingsorgan. Herr Forslund betraktade detta som ett ingrepp i myndigheternas rätt att självständigt förvalta sina angelägenheter. Jag vill emellertid erinra om, att de statliga myndigheterna själva gjort framställning i dessa spörsmål. I gemensam skrivelse den 18 november 1941 hemställde arméförvaltningens tyg- och intendenturdepartement samt fortifikationsstyrelsen, marinförvaltningen, flygförvaltningen och försvarsväsendets verkstadsnämnd hos Kungl. Maj:t på i skrivelsen anförda skäl, att dessa myndigheter måtte få till sitt förfogande en sakkunnig för behandling av avlönings- och anställningsfrågor för arbetarna vid försvarsväsendet. I samma skrivelse förklarades även, att det för befordrande av enhetlig bedömning av uppkommande tolkningsfrågor vore önskvärt, att vid sidan av dylik avtalsexpert även fungerade en särskild rådgivande nämnd. Vederbörande myndigheter ha sålunda själva icke betraktat detta såsom något ingrepp i sin självständighet, utan snarare ansett det vara en hjälp vid utövandet av sin funktion som statsorgan.

När det framhålles, att de affärsdrivande verken avstyrkt den i besparingsberedningens promemoria gjorda framställningen, vill jag erinra om, att de fyra affärsdrivande verk det är fråga om äro så stora, att de inom sig själva kunnat ordna med ett självständigt avtalsorgan. Emellertid har av dessa verk generalpoststyrelsen förklarat, att i princip ingen erinran finnes att göra mot förslaget, dock under förutsättning, att den föreslagna byråns befogenheter icke komma att beröra annan postverkets personal än den som anställts enligt kollektivavtal. Detta är sålunda i princip ett tillstyrkande av förslaget. Men så ha vi denna stora mångfald av mindre statsorgan, läroverk och andra skolor, sjukhus, sinnessjukhus o. s. v. För dessa, som ju inte själva kunna ordna organ för förhandlingar, är det en tvingande nödvändighet att förhandlingsorgan tillskapas genom statens försorg. Det kan inte vara rimligt, att det i fortsättningen skall tillgå så, att det på olika håll göres upp kollektivavtal, som stå i strid med varandra, som till innehåll och form äro så olika, att det, som jag sade, blir en brokig karta med kollektivavtal. Som herr Wistrand i sitt anförande påpekade, kan det inte heller vara riktigt, att riksdagen, som sitter och bestämmer, om exempelvis ett biträde eller en sekreterare i ett verk skall ha ett tillägg av 400 eller 500 kronor, inte har något inflytande på behandlingen av dessa stora lönefrågor, som beröra massor av folk och gälla väldiga belopp.

I egenskap av ledamot av ett landsting känner jag ganska väl till dessa frå-

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

gor. Landstingen ha haft mycket tråkiga erfarenheter av det förhållandet, att varje landsting för sig förde förhandlingar med sin kollektivavtalsanställda personal. Det blev till slut en så brokig karta av kollektivavtal, att man blev tvingad att skapa en gemensam förhandlingsorganisation för samtliga rikets landsting, en landstingens lönenämnd. Jag är ledamot av denna lönenämnd och är även ledamot av den av denna lönenämnd utsedda förhandlingsdelegationen. Genom den erfarenhet som jag sålunda under åtskilliga år vunnit på detta område har jag fått klart för mig, hur oerhört viktigt det är, att allt bedömande före förhandlingarna och under förhandlingarna sker enhetligt och att tolkningen av ingångna avtal sker enhetligt. Det är alltså en ur statens synpunkt utomordentligt viktig fråga, som besparingsberedningen och statsrevisorerna här tagit upp, och det är även med hänsyn till statens intresse, som jag nu velat bringa detta spörsmål under debatt. Jag förstår väl, att de som stå på arbetarsidan kunna ha intresse av att dessa avtalsförhandlingar bli splittrade på många händer — ju flera händer det är, desto större möjligheter har man att pressa i de olika avtalsförhandlingarna. Men det är just så som det inte skall gå till, och i längden är detta inte nyttigt vare sig för arbetsgivarparten eller för de anställda.

Herr Forslund nämnde, att det inom socialstyrelsen finnes en byrå för förhandlingsfrågor. Denna byrå brukar efter avslutade förhandlingar infordra avskrift av ingångna kollektivavtal och uppgifter om löner o. dyl., och på grundval härav uppgöres statistik. Någon inverkan på avtalsfrågornas behandling kunna ju dessa i efterhand inkomna uppgifter inte ha. Vad det här gäller är ju att inrätta ett organ, som i första hand får taga itu med ärendena och söka bringa dem till en lycklig lösning.

Jag har sålunda ingen anledning att ändra den uppfattning jag tidigare tillätit mig giva uttryck åt.

Herr Siljeström: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Forslunds yttrande, att det numera finnes kollektivavtal för städerskepersonalen vid statens verk, vilket enligt herr Forslund skulle visa, hur väl det är ordnat på detta område. Enär jag hade äran att fungera såsom av Kungl. Maj:t utsedd opartisk ordförande vid de förhandlingar, som föregingo detta kollektivavtal, är jag i tillfälle att lämna en del upplysningar därifrån.

Av vad som förekom vid dessa förhandlingar har jag fått den bestämda uppfattningen, att allt inte är som det borde vara. Det visade sig nämligen, att de i och för sig utmärkta personer, som utsetts att för de olika ämbetsverken förhandla med städerskepersonalens organisationer, voro ganska främmande för allt som rörde förhandlingar och förhandlingsteknik. Jag måste säga, att gentemot de mycket tränade representanterna på arbetarsidan kommo de helt till korta. Det var faktiskt så, att jag många gånger fick glömma min ställning såsom opartisk ordförande och i stället försöka hjälpa arbetsgivar-sidans representanter, så att de inte alltför mycket trampade i klaveret. Därmed är intet ont sagt om dessa representanter, ty felet var blott, att de inte voro hemma på området.

Nu säger herr Forslund, att man skulle inkräkta på ämbetsverkens självständighet, om man tillsatte en sådan här förhandlingsbyrå eller arbetsgivarbyrå, om jag så får kalla den. Jag kan inte riktigt följa herr Forslund på den punkten. Det har väl ingen inverkan på de olika ämbetsverkens självständighet, att de löner som skola utgå till arbetarpersonalen bestämmas kollektivt eller genom andra organ. Lönerna till tjänstemännen bestämmas ju kollektivt över hela linjen genom placering i olika lönegrader, som äro fastställda av Kungl. Maj:t och riksdagen, och detta anses väl inte inkräkta på ämbetsverkens själv-

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)
ständighet. Att ämbetsverken anlita sakkunnigt och förhandlingsvant folk kan ju inte minska deras självständighet. Jag är övertygad om att de industrichefer, som anförtro sina förhandlingar åt arbetsgivarföreningens representanter och själva sitta med vid förhandlingsbordet, inte på något sätt anse att dessa representanter inkräkta på deras självständighet i fråga om skötseln av industri-företagen.

Herr Forslund och herr Wistrand berörde de svårigheter rektorerna haft i fråga om städerskepersonalen. Såsom förut nämnts har för denna personal träffats kollektivavtal, som gäller för alla verk, även för skolorna. Men det är att märka, att för varje skola skall det göras upp särskilda avtal, och därvid måste man förhandla om tillämpningen av olika detaljer i kollektivavtalet. Det har visat sig — det gäller inte bara skolorna, utan även andra verk — att vederbörande personalchef eller den tjänsteman som skött förhandlingarna varit ganska främmande för dessa frågor. Jag vill minnas, att i detta kollektivavtal rörande städningen — eller kanske det var i den anmodan som Kungl. Maj:t sedermera riktade till ämbetsverken — infördes en passus om att vederbörande ämbetsverk hade att i tekniska frågor vända sig till byggnadsstyrelsen för att få sakkunnig hjälp. Det visade sig alltså, att det inte var möjligt för de olika verkscheferna i landet att utan hjälp klara upp dessa frågor. Jag vet emellertid inte om denna tekniska rådgivning kom tillstånd, ty det meddelades mig, att den tjänsteman som blivit utsedd härtill inte var vidare pigg på saken.

Det kan nu synas som om hela denna debatt vore skäligen onödig, ty av herr förste vice talmannens yttrande fick jag den uppfattningen, att frågan är under behandling i finansdepartementet och att det är detta som varit anledningen till att ett antal av statsutskottets ledamöter inte ansett sig i nuvarande läge böra biträda statsrevisorernas hemställan. Är så förhållandet, anser jag, att man kan nöja sig med beskedet att frågan ligger hos Kungl. Maj:t för prövning. Vad som möjligen i denna debatt kan giva anledning till oro är, att det i herr Forslunds anförande kan ligga en rekommendation till finansministern att inte bry sig om statsrevisorernas hemställan och kanske överhuvud taget lämna denna sak åt sitt öde. Om så är fallet, har debatten uteslutande varit till skada.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Såsom debatten här utspunnit sig, har den närmast kommit att röra sig om frågan, huruvida det är av behovet påkallat att inrätta ett statligt förhandlingsorgan, vilket, som det sades under överläggningen inom statsutskottet, kan växa ut till en betydande storlek. Inom utskottet togo vi icke ställning i sakfrågan. Statsutskottets avdelning gjorde sig underrättad om hur saken låg till i finansdepartementet. Därifrån erhöles den upplysningen, att man hade frågan under utredning. Jag har i dag haft ett samtal med finansministern, som bekräftade riktigheten av denna uppgift. Det är detta som varit anledningen till såsom jag tidigare betonat att utskottet inte föreslagit skrivelse i frågan.

Jag medger, att det kan ligga åtskilligt i herr Wistrands erinringar i fråga om den formella uppställningen av utskottets utlåtande. Han ansåg, att de särskilda punkterna i statsrevisorernas berättelse borde redovisas på annat sätt än utskottet gjort. Statsutskottet har emellertid följt vedertagen praxis, då utskottet underlätit att redovisa statsrevisorernas yttrande i de fall, då det inte göres någon särskild hemställan, omförmälan eller anmälan från utskottets sida. Det är dock uppenbart, att det är svårt för de riksdagsledamöter, som inte deltagit i utskottsbehandlingen, att veta vad utskottet haft för uppfattning i

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

fråga om en viss punkt, när utskottet inte redogjort för punkten. Det borde övervägas, om inte i klarhetens intresse en ändring i detta avseende borde ske.

Nu vet jag emellertid inte, om den ståndpunkt, som sålunda intogs av utskottets majoritet, gillas av en del av de talare, som uppträtt i debatten. Såvitt jag kunnat förstå, är det en del ledamöter som önska, att riksdagen i dag skulle ha fattat ett positivt beslut i frågan. Detta har jag emellertid, herr talman, inte varit beredd att biträda. Frågan hade kanske legat annorlunda till, om ett sådant yrkande framkommit inom utskottet. Såsom herr Forslund framhållit, är ju denna fråga av grannlaga natur ur både verkschefernas och de anställdas synpunkt. Frågan är så pass ömtålig, att den bör noga ventileras och utredas. Jag tror emellertid, för min del, att det kan bli nödvändigt att tillskapa ett förhandlingsorgan, inte minst för att få till stånd enhetlighet i fråga om löneställning och anställningsvillkor inom de olika områdena av statens verksamhet. Utskottet har dock som sagt inte velat föregripa den utredning, som för närvarande pågår inom finansdepartementet. Det har ju varit praxis, att statsutskottet, när en fråga, i vilken statsrevisorerna gjort en framställning eller ett uttalande, redan är föremål för utredning, inte gjort någon särskild hemställan.

Herr Forslund: Herr talman! Jag är tacksam för att jag fått tillfälle att taga upp en debatt om denna fråga, ty den är en för vår statsförvaltning utomordentligt ömtålig fråga.

Herr Wistrand förklarar, att jag lämnat en falsk bild av läget, när jag säger, att förlikningsmännen svara för det rättsliga innehållet i kollektivavtalen. Jag har ett långt livs erfarenhet av att intet kollektivavtal har slutits vid statens järnvägar utan att förlikningsmannen suttit såsom ordförande vid förhandlingarna. Så har varit fallet alltifrån rådman Cederborgs tid och fram till den nu fungerande förlikningsmannen, landshövding Ekblom. Hur starka chefer järnvägsstyrelsen än haft, har förlikningsmannen alltid tillkallats. Och vid förhandlingarna har det aldrig gått schematiskt till. Även om verkschefen inte varit närvarande, har hans ande alltid varit med genom det ombud som han skickat till förhandlingarna. Detta är enligt mitt sätt att se den rätta ordningen när det gäller statliga verk, vilka vi organiserat med hela ansvarstyngden på verkschefen. Han skall inte behöva några rådgivare, utan skall själv svara för sitt ämbetsverk i hela dess omfattning.

Det är en annan sak som vi inte få glömma. Det har visserligen överlåtits åt styrelsen för vederbörande verk att kollektivt träffa avtal om löner till arbetarna. Men dessa uppgörelser skola ske i nära anslutning till vad riksdagen beslutat på närgränsande områden. Lönerna till ordinarie personal bestämmas ju av riksdagen. Lönerna till den extra-ordinarie personalen bestämdes förr i tiden av förvaltningschefen, men även dessa gå ju numera — sedan ett årtionde tillbaka — in under lönereglementet, som fastställs av riksdagen. Här har man alltså god ledning, när man skall bestämma lönerna för rekryteringspersonal och hjälppersonal, det må nu vara verkstadspersonal eller vad slags personal som helst. Lönerna skola fastställas i nära anslutning till de av riksdagen fastställda lönerna, och man är alltså inte alls ute på någon vildmark, utan har ett mycket gott jämförelsematerial.

När jag hör herrarnas resonemang här, blir jag ganska rädd för konsekvenserna. Skall man följa detta resonemang, blir väl den fjäldriktiga konsekvensen, att man skall ha ett enhetligt avtal för all statens personal. Och hur skulle väl det egentligen se ut? Det är kanske inte någon här som gått så långt i sitt resonemang, men skall man draga ut konsekvenserna, pekar det dithän.

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

I själva verket kan man redan se tendenser i den riktningen. Jag tror, att det i det långa loppet blir hopplöst att följa den linjen. Man får nog försöka att i viss utsträckning följa de gamla spåren.

Herr Wistrand sökte i mitt resonemang intolka en önskan om att det skulle finnas möjlighet för de anställda att »saxa» sig fram för att man skulle kunna hugga för sig så mycket som möjligt. För den tankegången är jag emellertid fullständigt främmande. Man bör vidtaga de åtgärder, som kunna vara erforderliga för att avhjälpa förefintliga brister. Men man bör inte schematisera och skära hela statsverket över en kam. Att försvarsverken begärt hjälp finner jag förstäeligt. Men de ha ju nu fått sin hjälp. Och för övrigt tycker jag att man av uttalanden i tidningspressen kan utläsa, att de anordningar som här genomförts inte äro någonting att taga efter vid statens verk i övrigt. Det har visat sig, att det nu nästan är svårare än förut att komma till uppgörelse med de verk som sortera under försvaret. Det går nu mycket trögare än det gick tidigare. Jag skall emellertid inte gå närmare in på den saken.

Naturligtvis kan det för vissa mindre verk finnas behov av att ha rådgivare på detta område. Men det skall väl vara möjligt att bereda dem sådan hjälp utan att man därför behöver schematisera så, att ett för alla statliga verk gemensamt förhandlingsorgan tillskapas. Jag tror, att det snart är tid även för mig att i likhet med herr Fredrik Ström börja varna för en alltför stark byråkratisering.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Av den förste ärade talarens anförande framgick, att det närmast är besparingsutredningen som tagit upp detta spörsmål. Vidare fick jag av hans anförande den upplysningen, att de årliga kostnaderna för den föreslagna organisationen skulle belöpa sig allenast till 40 000 kronor. Man kan fråga sig, hurudan denna organisation då skall vara. Det sades, att den skulle ha en viss likhet med arbetsgivarföreningen. Men dessa 40 000 kronor räcka ju inte till för avlöning ens till verkställande direktören i ett sådant organ. Vilka skola då kostnaderna bli för alla övriga funktionärer? Det är ju här ovillkorligen nödvändigt att taga ställning till hur det föreslagna organet skall vara sammansatt. Man räknar väl ändå inte med, att det skall ha sådan sammansättning, att där skall utbildas förhandlingsmän, som äro tränade var och en för sin gren av statens verksamhet. I så fall skulle det bli ett organ av sådan storleksordning, att man knappast skulle kunna leta reda på maken i detta land. Det är uppenbart, att det inte duger att skicka en militär att förhandla med järnvägsmännen eller en järnvägsman att förhandla med militärerna. Var och en måste vara sakkunnig på sitt område. Ett förhandlingsorgan av denna storlek kan uppenbarligen inte administreras för 40 000 kronor om året. När besparingsberedningen tagit upp denna fråga ur besparingssynpunkt, har beredningen alltså totalt misslyckats.

Det framhålles vidare, att förhandlingarna med den kollektivt anställda personalen draga stora årliga kostnader och att det är ovisst — detta synes i varje fall vara kontentan av resonemanget — om inte staten dessa stora förhandlingskostnader till trots blir dragen vid näsan vid uppgörandet av kollektivavtalen. Den kännedom jag har om förhållandena inom statens olika verk talar icke för att staten betalar sina arbetare för höga löner. Staten betalar till en serveringsflicka på ett militärt marketenteri här i Stockholm 125 kronor i månaden, och hon får själv betala hyra för sin bostad. Inte kan man säga att staten har blivit lurad, då sådana löner utgå.

När det gäller försvarsverkens civila verksamhet bör det erinras om att försvarsverkens civila personals förbund under innevarande år nödgats varsla

Om inrättande av ett centralt organ för kollektivavtalsfrågor. (Forts.)

om konflikt, då representanterna för dessa statsorgan icke ha kunnat vara tillräckligt tillmötesgående i fråga om lönehöjningar för de lägst avlönade. Detta vittnar väl inte om att statsmakterna få betala löner som ligga högre än inom motsvarande arbetsområden på andra håll. Att de militära organisationerna, som herr J. B. Johansson för en stund sedan meddelade, ha begärt hjälp vid förhandlingar, är ju mycket förklarligt, då detta är ett område, som de aldrig tillförne ha sysslat med. Utökningen av den civila personalen vid försvarsmaktens olika förläggningar och förband har ju framskapat kravet på kollektivavtal, och att de militära organen icke ha någon nämnvärd träning på detta område, kan man förstå. Om nu de militära myndigheterna skulle få ett organ av det slag, varom här är fråga, så vore det inte så synnerligen mycket att säga om det, men jag tror inte man kan gå ut ifrån att det vore lönande för detta organ att lägga sig i dessa angelägenheter på statsverkets övriga verksamhetsområden. Jag tror nämligen, att de övriga statsorganen ha tillräcklig sakkännedom, när det gäller att förhandla om kollektivavtal. Själv känner jag speciellt till förhandlingarna om kollektivavtal för försvarsvärkens civila personals förbund och framför allt då det gäller personalen vid flottans varv i Stockholm och Karlskrona, och där har staten haft sådana möjligheter, att det synnerligen inte behövs något annat organ, som tillvaratar statens intressen. Det framgår bland annat av att de löner som äro fastställda för denna personals vidkommande ingalunda ligga på toppen, utan snarare tvärtom. Förhållandena äro nog enahanda både inom domänverket, järnvägarna, väg- och vattenbyggnadskåren och alla andra områden.

Jag tror inte att den svenska staten har förlorat några nämnvärda kapitalbelopp genom avsaknaden av det förhandlingsorgan, som det här är fråga om, och jag är övertygad om att om man åstadkommer ett organ av den storleksordning, som exempelvis svenska arbetsgivareföreningen har, då får man vara beredd på att satsa åtskilliga tusenlappar utöver de 40 000 kronor, som man räknar med att detta organ skall kosta.

Ja, herr talman, jag vill inte taga upp tiden längre med detta spörsmål. Jag tycker det är mycket nog sagt redan och ber för min del att få ansluta mig till utskottets ståndpunkt.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1944/45 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlönande av lärare vid frälsningsarméns skolhem i Sundsgården i Hilleshögss socken;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till restaurering av Skara domkyrka;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade medel för budgetåret 1943/44 till barmarksunderhållet på landet;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för S. A. S. Sörensson m. fl. från ersättningskyldighet;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för E. V. Ringsäter m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa skador på grund av ombordläggning;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnad för ersättande av skadad sjökabel;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag; samt

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 180, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att dels besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt av departementschefen angivna grunder, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson* i Skediga väckt motion (II: 467), vari hemställes, att riksdagen måtte besluta, att rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå på högre lönebelopp än 6 000 kronor per år räknat. Motionen hade av utskottet i detta sammanhang behandlats endast i vad densamma avsåg grunderna för kristillägg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Kungl. Maj:ts förslag innebär, att de statliga kristilläggen jämväl för nästa regleringsperiod — som föreslås skola omfatta tiden till och med första kvartalet 1945 — anknytas till de bestämmelser, som avtalats på den allmänna arbetsmarknaden. Vid oförändrade eller stegrade levnadskostnader förutsättes de hittills gällande bestämmelserna skola tillämpas oförändrade. För den händelse levnadskostnaderna skulle nedgå, komma däremot kristilläggens automatiska rörlighet nedåt enligt Kungl. Maj:ts förslag att begränsas i huvudsaklig överensstämmelse med vad härutinnan överenskommits i det nya ramavtalet.

Enligt bestämmelser, som äro meddelade i skilda avlöningsreglementen, beräknas rörligt tillägg ej å belopp, varmed avlöningen för månad överstiger 900 kronor. Sedan denna regel om maximering av tilläggsunderlaget tillämpats jämväl för kristillägget, yttrade 1942 års riksdag i skrivelse nr 148, att en sänkning av kristilläggsunderlagets maximibelopp borde övervägas. En dylik åtgärd finge dock enligt riksdagens mening icke givas den innebörden, att minskning inträdde i utgående löneförmåner. 1943 års riksdag beslöt därefter på förslag av Kungl. Maj:t, att det ytterligare kristillägg å fem procent, som skulle utgå vid indexläget 160, icke skulle beräknas å högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

Medan Kungl. Maj:ts förslag icke innebär ändring i nu ifrågavarande hänseende har i motionen II: 467 föreslagits, att kristillägg ej skola beräknas å högre lönebelopp för år än 6 000 kronor.

Med hänsyn till såväl 1942 års riksdags yttrande i ämnet som 1943 års riksdags beslut anser sig utskottet icke kunna förorda en sänkning av maxi-

Ang. kris-
tillägg åt stat-
liga befatt-
ningshavare
m. fl.

Ang. kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

underlaget för redan utgående kristillägg. Utskottet förordar således Kungl. Maj:ts förslag.

Då Kungl. Maj:ts förslag jämväl i övrigt synes utskottet lämpligt avvägt, får utskottet hemställa, att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 467 i vad densamma avser kristillägg besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1944 angivna grunder,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ivar Persson*, *Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts — — — 6 000 kronor.

Utskottet har för sin del funnit övervägande skäl tala för att nyssnämnda, för en eventuell stegring i kristillägget avsedda bestämmelse utsträcker att gälla kristillägget i dess helhet. Motionen bör alltså enligt utskottets mening på det sätt bifallas, att kristillägg under nu ifrågavarande regleringsperiod icke skall beräknas å högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

Under återopande härav och då Kungl. Maj:ts förslag i övrigt synes utskottet lämpligt avvägt, får utskottet hemställa, att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 467 i vad densamma avser kristillägg besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt av utskottet angivna grunder,

b) bemyndiga Kungl. — — — i ämnet.»

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Statens befattningshavare få, liksom för övrigt de allra flesta anställda här i landet, kompensation för de stegrade levnadskostnaderna genom ett procentuellt tillägg på grundlönen. På så sätt få ju de befattningshavare, som ha en högre lön, också avsevärt högre kompensation.

Det kan naturligtvis diskuteras, huruvida detta är riktigt — det har väl ansetts vara en enkel metod att beräkna kompensationen, och så länge det inte är fråga om några mera betydande tillägg har detta beräkningssätt kanske inte heller så stor betydelse. Men när man, som nu är fallet, kommer upp i rätt betydande tillägg — vi ha ju för närvarande 31 procent, d. v. s. 15 procent i s. k. rörligt tillägg och 16 procent i kristillägg; det är ju kristillägget som det är fråga om här — visar det sig, att systemet, åtminstone såsom jag ser saken, fungerar synnerligen otillfredsställande.

Visserligen utgå inte dessa tillägg på större del av lönen än 900 kronor per månad, men i den motion, som reservationen är byggd på, har det ju yrkats att man inte skulle räkna kristillägget å högre lönebelopp än 500 kronor per månad. Under senare tid ha dock faktiskt marginalerna mellan högre och lägre betalade statstjänare på detta sätt förskjutits ganska avsevärt till förmån för de högre tjänstemännen. En befattningshavare, vars lön ligger just vid gränsen, som således har 900 kronor i månaden, får ju med 31 procents tillägg icke mindre än 3 348 kronor i kompensation för levnadskostnadernas ökning, under det att en befattningshavare med en lön av 400 kronor i månaden får 1 488 kronor och en med 300 kronor i månaden inte mer än 1 116 kronor, per år räknat. De härav uppkommande stora skiljaktigheterna betyda ju också, att de högre avlönade tjänstemännen ha kommit förhållandevis ännu högre jämfört med de lägre tjänstemännen. Det nuvarande systemet

Ang. kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
leder ju även till att marginalerna inom samma lönegrad i vissa fall ha vidgats beroende på dyrortsgrupperingen; i stället för att skillnaden i grundlön mellan högsta och lägsta orten för tjänstemän i en viss lönegrad förr var t. ex. 1 000 kronor per år, är faktiskt den nuvarande skillnaden 1 310 kronor. Den har sålunda ökats, och ökats rätt väsentligt. Jag har för övrigt inte här anfört den största skillnad, som kan tänkas uppstå mellan lönerna i olika dyrortsgrupper inom samma lönegrad där kompensationen utgår på hela lönen, utan skillnaden kan bli och har också blivit avsevärt större.

Det finns många fler än reservanterna, som anse, att ett dylikt system är felaktigt, vilket ju också fjolårets beslut bär vittne om. Vi bestämde nämligen då, att därest procentsatsen för kristillägget skulle behöva ökas utöver nuvarande 16, så skall detta tillägg icke utgå på högre lön än 500 kronor i månaden, d. v. s. just vad som påyrkas i motionen.

Skillnaden mellan reservanternas förslag och utskottsmajoritetens är emellertid den, att majoriteten anser, att man inte kan ta ifrån tjänstemännen vad de en gång ha fått. Även om det system, som man använder, är felaktigt, även om det inte är fullt riktigt, att en del av dessa högre tjänstemän ha så stort kristillägg, som de nu få, vill man alltså i alla fall inte göra någon ändring i det nu tillämpade systemet.

Vi reservanter ha emellertid en helt motsatt uppfattning. Vi anse: har systemet visat sig felaktigt, har systemet visat sig vara i behov av justering — och det är ovedersägligt att så är fallet — bör det rättas till över hela linjen, och det så snart som möjligt.

Detta är alltså innebörden av den reservation, som avgivits av mig jämte två ledamöter av medkammaren, och jag ber att med det nu anförda få yrka bifall till reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den diskussion, som herr Ivar Persson har inlett, är egentligen en fortsättning på de överläggningar som vi hade, då vi förra året behandlade samma sak. Vi stannade då vid det kompromissförslag, som herr Persson nu talade om, och det förslag, som då förelåg, har nu av Kungl. Maj:t ånyo bragts inför riksdagen för godkännande.

Ursprungligen tillkom ju detta förslag efter förhandlingar med den andra parten, och jag kan inte finna, att reservanterna ha presterat några så starka och sakligt bärande skäl att dessa böra föranleda att vi avvika från vad vi förra året kommo överens om, d. v. s. vad Kungl. Maj:t nu i proposition har föreslagit och som statsutskottet med, såsom det synes, stor majoritet har tillstyrkt.

Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag för väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om införande av lagstadgad rätt för barn inom äktenskap att i vissa fall erhålla styvfaders släktnamn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om modernisering av almanackans namnlängd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående utredning om det erforderliga antalet läkare vid vissa sjukvårdsinrättningar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om inrättande av ett för allmänt och enskilt företagsliv gemensamt rationaliseringsorgan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälles statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 188, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 84 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.27 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 22 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Ewerlöf* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 246, med förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen m. m.; och
nr 247, angående anslag till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i **Karlshamn**.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 189, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vad i allmänhet skall med polismyndighet avses, m. m.; och

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 327, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av motion om utredning av alkoholistvårdsproblemen.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag hemställer, att första kammaren, som den 29 nästlidne mars bifallit sitt andra tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 3 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammares enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammares beslut ej föranleda vidare yttrande.

Denna hemställan bifölls.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 334, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om rätt för kommun att bevilja stipendier eller andra bidrag till studieändamål, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 336, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 246 och 247.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående förenkling av i lagen om kommunal fondbildning meddelade bestämmelser om allmän fond m. m.;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 87, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till åtgärder för civil folkberedskap;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående redovisning av statens utgifter för de kungl. slotten m. m.;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tekniska skolan i Stockholm;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående bidrag för budgetåret 1944/45 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten och vissa högskolor m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1944/45 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Haparanda stad för byggande av polishus;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar;

nr 98, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till verkställande av sterilisering enligt lagen den 23 maj 1941;

nr 99, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till förmån för lungsjuka;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa vattenfallsandelar i Indalsälven och Faxälven m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av tomt i Sala;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag; samt

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1944/45;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 27, med föranledande av första kammarens återremiss av utskottets betänkande nr 18 i anledning av väckta motioner om revision av familjebeskattningen, m. m.;

nr 28, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om sänkning av extrakthalten hos maltdrycker av andra klassen;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd familjepension åt t. f. föredraganden i regeringsrätten, förste amanuensen i kammarkollegiet C. G. Dahls efterlevande;

nr 35, i anledning av väckta motioner om dels årligt understöd åt värnpliktige G. V. Ljungs efterlevande, dels ock livränta och ersättning åt banvakten G. Ljungkvists änka;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 8 förordningen den 17 maj 1935 (nr 177) angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 16 förordningen den 6 juni 1929 (nr 129) angående Svenska skeppshypotekskassan;

nr 39, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 40, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 41, i anledning av väckt motion angående utredning om ändring i gällande bestämmelser om statliga befattningshavares familjepension för frånskild och efterlevande make m. m.;

nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om inrättande av vissa nya ordinarie tjänster i riksgäldskontoret; samt

nr 43, angående användande av riksbankens vinst för år 1943;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om skydd för markägares rätt till härplockning å egen skogs- och hagmark samt om åtgärder till förhindrande av för tidig skörd av skogsbär;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8, 21 och 22 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 378) om adoption;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redovisningsmedel, m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angå-

ende fortsatt tillämpning av lagen den 5 februari 1943 (nr 28) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn samt

nr 32, i anledning av väckta motioner om dyrtidstillägg åt vissa ersättnings-tagare enligt förordningen den 11 juli 1918 angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner angående en standardisering av jordbruksmaskiner;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande under år 1944 av en allmän jordbruksräkning;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa områden av kronoparken Kloten i Kopparbergs län jämte i ämnet väckt motion;

nr 31, i anledning av väckt motion om försäljning av kronan tillhöriga $\frac{1}{4}$ mantal Enbogen nr 1 i Åre socken;

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande grunder för ersättning för deltagande i släckning av skogseld;

nr 33, i anledning av väckta motioner om anordnande av utbildning för skötsel av jordbruksmaskiner; samt

nr 34, i anledning av väckta motioner angående verkställande av en undersökning rörande avdikningens inverkan på frostländigheten;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väcka motioner angående utredning om möjligheterna att förbättra det svenska folkets simkunnighet och att införa bestämmelser om obligatorisk simundervisning för landets skolungdom; samt

nr 9, i anledning av väckt motion angående möjliggörande för elev, som lämnat folkskolan utan att hava erhållit avgångsbetyg, att senare erhålla sådant betyg; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om åtgärder till förbättring av internerings- och socialvården.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.16 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.